บทที่ 4
ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ศึกษา

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านป่าเลา หมู่ที่ 3 ตำบลดงมหาวัน กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย ซึ่งจะรวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม อันได้แก่ ลักษณะการรวมกลุ่มทางสังคม องค์กร และผู้นำต่าง ๆ ในชุมชน ระบบความสัมพันธ์ การปรับตัวตลอดจนความเชื่อ ความคิด และวิถีชีวิต ของคนในชุมชน

ข้อมูลทั่วไป

กลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นชาวอีสานที่อาศัยอยู่ที่หมู่บ้านป่าเลา จำนวน 638 คน ใช้วิธีการของ Yamane (สุวิมล ติรกานนท์, 2543) เลือกสุ่มมาเป็นกลุ่มตัวอย่างตามสัด ส่วนประชากรได้จำนวน 214 คน เป็นชาย 106 คน และหญิง 108 คน มีอายุระหว่าง 15 ถึง 40 ปี จำนวน 93 คน และอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป จำนวน 121 คน เป็นผู้ที่อพยพมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานจำนวน 147 คน แยกเป็นชาย 73 คน และหญิง 74 คน และเกิดที่หมู่บ้านป่าเลา จังหวัดเชียงราย จำนวน 67 คน แยกเป็นชาย 33 คน และหญิง 34 คน มีอาชีพทำไร่ทำนาและเกษตรกรรมอื่น ๆ 174 คน รับราชการและอื่น ๆ จำนวน 40 คน ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถม จำนวน 112 คน ระดับมัธยม 62 คน และตั้งแต่ประโยควิชาชีพชั้นสูงขึ้นไปอีก 40 คน

ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์

บ้านป่าเลาเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3 ตำบลดงมหาวัน กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดเชียงราย สามารถเดินทางจากจังหวัดเชียงรายถึงบ้านป่าเลาได้ 3 เส้นทาง เส้นทางที่ 1 ถนนสายเชียงราย–เวียงชัย-บ้านป่าเลาระยะทางประมาณ 38 กิโลเมตร เส้นทางที่ 2 ถนนสายเชียงราย–ป่ายางมน–เส้นทางเลียบน้ำกก-ป่าเลา ระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร เส้นทางที่ 3 ถนนสายเชียงราย-ปากทางแม่ข้าวต้ม–สะพานเทอดพระเกียรติ-ป่าเลา ระยะทางประมาณ 35 กิโลเมตร เส้นทางทั้ง 3 สาย เป็นทางลาดยางจนถึงทางแยกเข้าหมู่บ้านป่าเลา ถนนภายในหมู่บ้านทุกสายจะเป็นคอนกรีต มีความกว้างของถนน 6 เมตรเท่ากันหมด สำหรับเส้นทางที่ไปสวนไปไร่ของชาวบ้านจะเป็นทางลูกรัง การตั้งบ้านเรือนจะตั้งบ้านเรือนอยู่ริมถนนทั้งสองข้าง ภายในหมู่บ้าน มีบ่อน้ำตื้น 82 บ่อ บ่อน้ำบาดาล 3 บ่อ สระน้ำ 42 แห่ง คลองส่งน้ำ 1 แห่ง ชาวบ้านที่มีอาชีพทำการเกษตรจะอาศัยน้ำฝน น้ำคลอง

และสระทั้ง 42 แห่ง มาทำการเกษตร ชาวบ้านมีอาชีพทำนาเป็นหลัก ส่วนพืชที่ปลูกหลังทำนาแล้วก็มีข้าวโพด มันสำปะหลัง และทานตะวัน นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงปลาและสัตว์อื่น ๆ เพื่อบริโภคและจำหน่ายด้วย ภายในหมู่บ้านป่าเลามีตลาดเป็นที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้า 1 แห่ง อยู่กลางชุมชนจะเปิดขายเฉพาะตอนเช้าและตอนเย็น มีร้านขายของชำอยู่ 3 ร้าน มีโรงสี 2 โรง มีโรงเรียน 1 แห่ง คือโรงเรียนอนุบาลดงมหาวัน เปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีวัด 1 แห่ง คือวัดป่าเลา ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธทั้งหมด มีตู้โทรศัพท์สาธารณะอยู่ 1 แห่ง

ลักษณะทางกายภาพ

บ้านป่าเลามีลักษณะทางภูมิประเทศเป็นที่ราบตามเชิงเขาใกล้ป่าธรรมชาติ มีนา พื้นที่ทำการเกษตรจะอยู่รอบ ๆ บริเวณของพื้นที่ที่ใช้สร้างบ้านเรือน ไม่มีแม่น้ำสายหลักไหลผ่าน มีแต่คลองธรรมชาติที่มีน้ำมาจากยอดดอยซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "ภูดิน" การทำนาใช้น้ำจากธรรมชาติและน้ำฝน มีการทำฝายกักน้ำเพื่อใช้ในการเกษตรกรรม พื้นดินมีลักษณะเป็นดินร่วนปนทรายทำให้เป็นน้ำซึมน้ำซับ ชาวบ้านได้อาศัยน้ำฝนมาใช้ในการดื่มกิน ส่วนน้ำที่นำมาใช้ในครัวเรือน ก็นำมาจากบ่อและน้ำบาดาลซึ่งน้ำบาดาลจะมีกลิ่นสนิมที่ชาวบ้านเรียกว่า "น้ำฮาก" ส่วนการเกษตรก็จะใช้น้ำจากสระในนา

อาณาเขตหมู่บ้านนั้น ทางทิศเหนือติดกับหมู่บ้านดงมหาวัน (หมู่ที่ 12) ทิศใต้ ติดกับหมู่บ้านแม่เผื่อ ทิศตะวันออกติดกับ ตำบลป่าซาง กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง และ ทิศตะวันตก ติดกับบ้านร่องหวาย

ขนาดพื้นที่

หมู่บ้านป่าเลามีขนาดพื้นที่ทั้งหมด 14,596 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตร 7,298 ไร่ พื้นที่นา 700ไร่ พื้นที่สวน 4,905 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 1,693 ไร่ (สุขาภิบาล ตำบลดงมหาวัน กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย. 2545)

ขนาดประชากร

ประชากรบ้านป่าเลามีจำนวน 638 คน ประกอบไปด้วย 141 หลังคาเรือน แบ่งเป็นเพศชาย 316 คน เพศหญิง 322 คน (สุขาภิบาล ตำบลดงมหาวัน กิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย. 2545)

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากร

ช่วงอายุ	จำนวนประชากร
1 วัน – 3 ปี	13 คน
3 ปี – 6 ปี	19 คน
6 ปี – 12 ปี	56 คน
12 ปี – 14 ปี	24 คน
15 ปี – 18 ปี	36 คน
18 ปี – 50 ปี	376 คน
50 ปี – 60 ปี	51 คน
60 ปี ขึ้นไป	47 คน

แหล่งข้อมูล : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ. 2)

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนครอบครัวตามขนาดพื้นที่ซึ่งใช้ประกอบอาชีพทำนา

จำนวนพื้นที่ (ไร่)	จำนวนครอบครัว
1 – 5 ไร่	-
6 – 10 ไร่	50
11 – 20 ไร่	70
21 – 50 ไร่	18
มากกว่า 50 ไร่	-

แหล่งข้อมูล : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ. 2)

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนเครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องมือสื่อสาร เครื่องจักรใช้งานและภาชนะเก็บน้ำฝนในบ้าน

รายการ	จำนวน
ตู้เย็น	103
พัดลม	240
หม้อหุงข้าวไฟฟ้า	91
โทรทัศน์สี	135
โทรทัศน์ขาวดำ	13
โทรศัพท์ (มือถือ)	18
ภาชนะเก็บน้ำฝน	38
รถยนต์ (ปิกอัพ)	23
มอเตอร์ไซด์	148
รถไถนาเดินตาม	100
เครื่องเกี่ยวข้าว นวดข้าว	4

แหล่งข้อมูล : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ. 2)

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนครอบครัวที่ทำสวน ทำไร่

รายการ	จำนวน
สวนลำใย	58 ครอบครัว
ไร่ข้าวโพด	136 ครอบครัว
ไร่มันสำปะหลัง	134 ครอบครัว
ไร่ทานตะวัน	29 ครอบครัว
ไร่นาสวนผสม	7 ครอบครัว

แหล่งข้อมูล : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ. 2)

4.1 ประวัติชุมชน

บ้านป่าเลาแต่เดิมเป็นป่าทึบมีต้นไม้ใหญ่นานาชนิด เช่น ไม้ประดู่ ไม้ตะเคียน และไม้เบญจพรรณอื่น ๆ มีสัตว์ป่ามากมาย เช่น ไก่ป่า หมู เก้ง ช้าง ส่วนที่เป็นนาเป็นสวนเป็นไร่ในปัจจุบันแต่เดิมเป็นป่าอ้อ ป่าเลา มีน้ำมีปลาอุดมสมบูรณ์ นาย จันทร์ อัศวภูมิ ได้นำครอบครัวและผู้ที่อพยพรุ่นแรก ซึ่งได้บอกสาเหตุที่มีการย้ายถิ่นฐานจากที่เดิม (จังหวัดกาฬสินธุ์) สู่ถิ่นใหม่ (บ้านป่าเลา จังหวัดเชียงราย) มาจากพื้นที่ดินทำกินเดิมซึ่งขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะปลูกข้าวเป็นหลัก ผลิตผลที่ได้รับไม่คุ้มทุน และหน่วยงานของรัฐได้แก้ไขปัญหาน้ำ ด้วยการสร้างเขื่อนลำปาว เพื่อเก็บกักน้ำ ซึ่งเป็นผลให้น้ำท่วมที่ดินทำกิน แม้ว่าหน่วยงานที่รับผิดชอบจะจัดสรรที่ดินทำกินให้ใหม่ก็ตาม ก็ไม่สามารถทำให้เกิดความพึงพอใจในผลิตผลทางเศรษฐกิจได้ นายจันทร์ อัศวภูมิ จึงได้นำครอบครัวและผู้อพยพ ตระเวณหาที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์กว่า จนกระทั่งไปพบชาวอีสานที่อพยพมาก่อน ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้แม่น้ำอิง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย จึงได้พาครอบครัวและผู้ที่อพยพตามกันมา สร้างบ้านเรือนรวมตัวอยู่กับชาวอีสานที่อำเภอเทิง ต่อมาเมื่อที่ทำกินไม่เพียงพอต่อการ ทำนา ทำสวน นายจันทร์ อัศวภูมิ จึงได้ตระเวณแหล่งที่ทำกินใหม่ด้วยตนเอง และได้พบทำเลที่เหมาะสม อุดมสมบูรณ์ใกล้แม่น้ำกก จึงได้พาครอบครัวและผู้ที่ติดตาม อพยพย้ายจากอำเภอเทิงมาอยู่ที่บ้านป่าเลา จังหวัดเชียงราย จึงได้พากันมาจับจองที่ดินเป็นป่าในขณะนั้นและก็ได้ซื้อที่นาจากคนเมืองที่เป็นเจ้าของเดิมในราคาถูกซึ่งเจ้าของเดิมก็เต็มใจเพราะที่ดินมีมากดูแลไม่ทั่วถึงและต้องการมีเพื่อนบ้านอีกทั้งต้องคอยระวังสัตว์ป่าในเวลากลางคืนที่ออกมาหากินและทำลายพืชผลและเมื่อมีคนอพยพมาเพิ่มบางรายก็ใช้วิธีนำจักรยานหรือวิทยุแลกกับที่ดินซึ่งก็เป็นความพอใจของทั้งสองฝ่าย หลังจากนั้นก็มีญาติพี่น้องคนรู้จักกันที่ได้มาดูทำเลที่ตั้งบ้านเรือนใหม่ตามคำชักชวนของผู้ที่มาอยู่ก่อนพากันอพยพย้ายจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาอยู่ที่บ้านป่าเลาจนมีจำนวนมากขึ้นก็มีการขยายตัวแยกครัวเรือนไปสร้างบ้านใหม่ซึ่งแต่เดิมกลุ่มที่ย้ายมาก็ได้อาศัยอยู่ใต้ถุนบ้าน ยุ้งข้าว หรือ ในบริเวณบ้านของผู้ที่อพยพย้ายมาอยู่ก่อนและต่อมา นาย เคน ดวงกางกอ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการปกครองและพัฒนาหมู่บ้านก็ได้นำชาวบ้านร่วมกันสร้างวัด ทำถนน ทำแผนผังหมู่บ้าน ผังแนวหมู่บ้าน แบ่งส่วนของพื้นที่การสร้างบ้านเป็นกลุ่ม ๆ

การอพยพย้ายตามกันมาเป็นจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีสาเหตุใหญ่ ๆ อยู่ 3 ประการ คือ

1. ที่อยู่อาศัยเดิมในภาคอีสานมีสภาพแห้งแล้งขาดสารอาหารในดินทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรมได้เนื่องจากอาชีพหลักก็คือทำนา

2. การสร้างเขื่อนลำปาวทำให้น้ำท่วมหมู่บ้านที่ตั้งอยู่เดิมเป็นเหตุให้ไม่สามารถทำนาได้
3. ที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ใหม่เป็นการทดแทนหลังสร้างเขื่อนลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์ มีพื้นที่น้อยไม่เพียงพอในการทำไร่ ทำสวน ทำนา

ด้วยสาเหตุ 3 ประการดังกล่าว ทำให้คนอีสานได้ย้ายมาทำมาหากินในจังหวัดเชียงราย โดยเฉพาะบ้านป่าเลามีคนไทยอีสานถึงร้อยละ 99 จากทั้งที่อพยพย้ายมาและเกิดที่จังหวัดเชียงราย ตามประวัติชุมชน ซึ่งได้จากการสัมภาษณ์นายสำเริง เขตบุญไสย (2545 : สัมภาษณ์) ว่าเมื่อประมาณปี พ.ศ 2505 นายจันทร์ อัศวภูมิ ซื้อที่ดินจากคนเมืองที่เป็นเจ้าของที่ดินเดิมแล้วได้นำครอบครัวและกลุ่ม ญาติมาปลูกกระท่อมโรงนาที่ท้ายไร่ปลายนาของตนเองและภายหลังมีเพื่อนบ้านอพยพมาสมทบเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ต่อมาประมาณปี 2508 ได้มีครอบครัวของ นายมา แสงสุข พร้อมลูกหลานอพยพมาสมทบ ซึ่งในปีนี้มีครัวเรือนทั้งสิ้น 20 ครัวเรือน มีประชากรประมาณ 70 คน ซึ่งในขณะนั้นบ้านป่าเลาเป็นเขตรับผิดชอบของบ้านแม่เผื่อ หมู่ที่ 11 ต.ทุ่งก่อ อ.เมือง จ.เชียงราย โดยมีนายจันทรา มณีวรรณ เป็นผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นคนเมืองชาวอีสานที่อพยพมาก็ต้องมาขึ้นกับเขตการปกครองของผู้นำท้องถิ่นที่อยู่ก่อน ได้เสนอชื่อ นายมา แสงสุข เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพื่อช่วยเหลือในด้านการปกครอง ส่วนในด้านศาสนาชุมชนได้สร้างสำนักสงฆ์ขึ้น โดยมีพระทองคำ เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ส่วนในด้านการศึกษาเด็กในวัยเรียนได้เข้าเรียนที่โรงเรียนบ้านแม่เผือ

ประมาณปี พ.ศ. 2510 นายมา แสงสุข ลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านและทางราชการแต่งตั้งให้นายทองดี อัศวภูมิ เป็นผู้ช่วยแทน ปี พ.ศ 2512 ทางราชการได้ขอแยกการปกครองออกจากบ้านแม่เผื่อเป็นหมู่บ้านเอกเทศ ชื่อบ้านป่าเลา หมู่ที่ 18 ต.ทุ่งก่อ อ.เมือง จ.เชียงราย และราษฎรได้เลือกให้นายทองดี อัศวภูมิ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ทางสำนักสงฆ์มีพระธนู ปัญโญ เป็นประธานสงฆ์ ส่วนนักเรียนประถมศึกษาได้ย้ายจากโรงเรียนบ้านแม่เผือมาเรียนที่โรงเรียน บ้านดงมหาวัน

ปี พ.ศ 2515-2518 นายเคน ดวงกางกอ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ช่วงระยะเวลานี้สังกัด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ปี พ.ศ 2518-2531 นายธำรง พงษ์รักษ์ เป็นผู้ใหญ่บ้านและในช่วงนี้ทางราชการได้ขยายเขตการปกครองมาขึ้นกับกิ่งอำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย ทางวัดมีพระสาย ธัมมปัญโญ เป็นประธานสงฆ์

ปี พ.ศ 2531-2541 นายกมล มุทาพร เป็นผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งในช่วงเวลานี้ทางราชการได้ขยายเขตการปกครองมาเป็นหมู่ที่ 3 ต.ดงมหาวัน กิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย ปัจจุบัน

บ้านป่าเลา มีนายเฉลิม สวัสดิ์นที เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 141 ครัวเรือน มีประชากรชายหญิงทั้งสิ้น 538 คน มีวัดป่าเลาเป็นวัดประจำหมู่บ้าน มีพระเนียม มหาวิโร เป็นเจ้าอาวาส

ครอบครัวแรกและบางครอบครัวที่ย้ายติดตามเข้ามาภายหลังในปี พ.ศ 2508 ยังคงอยู่ที่บ้านป่าเลา บางครอบครัวก็ย้ายไปอยู่ที่อื่น บางครอบครัวก็ตายจาก และผู้ที่ยังอยู่ต่างก็ได้ปฏิบัติสืบสานตามประเพณี วัฒนธรรมเดิมโดยนำความรู้ ความชำนาญ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของชาวอีสานที่ติดตามตัว มาปรับใช้ในสภาพแวดล้อมใหม่ท่ามกลางชุมชนคนเมืองได้อย่างสอดคล้องผสมกลมกลืนและยังเป็นผู้นำหลักในชุมชน เป็นแนวร่วมในการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นมาใหม่อย่างมีศักยภาพ มีดังต่อไปนี้

1. นายจันทร์ อัศวภูมิ อายุ 64 ปี ได้นำครอบครัวย้ายมาจากอำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์มาอยู่ที่บ้านป่าเลา โดยได้ซื้อที่ดินและที่นาในราคาถูกจากเจ้าของถิ่นเดิมซึ่งเป็นคนเมือง และได้ปลูกกระท่อมโรงนาอยู่ใกล้บริเวณไร่นาของตนเอง ต่อมาก็ได้ขยายพื้นที่ทำกินออกไปโดยการแผ้วถางที่รกร้างและจับจองเป็นเจ้าของ ปัจจุบันนี้นายจันทร์ อัศวภูมิ เสียชีวิตไปแล้วแต่ยังมีลูกหลานอยู่ที่บ้านป่าเลา

2. นายมา แสงสุข เสียชีวิตแล้ว แต่ยังมีภรรยาและลูกหลานที่อพยพมาด้วยกันอยู่ที่บ้านป่าเลา

3. นายทองดี อัศวภูมิ เป็นลูกชายของนายจันทร์ อัศวภูมิ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านป่าเลา เมื่อปี พ.ศ 2512 ต่อมานายทองดี อัศวภูมิ มีเหตุต้องย้ายออกไปทำมาหากินที่ต่างจังหวัด จึงลาออกจากการเป็นผู้นำหมู่บ้านและย้ายครอบครัวไปอยู่บ้านหนองแม่แตง อำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร ขณะนี้ได้อุปสมบทเป็นพระในบวรพระพุทธศาสนาแล้ว

4. นายเคน ดวงกางกอ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่สองได้ย้ายครอบครัวมาจากอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เป็นคนที่มีความรู้ความสามารถและเก่งในด้านการปกครองได้นำชาวบ้านพัฒนาหมู่บ้าน ร่วมกันสร้างวัด ทำถนน ภายในหมู่บ้าน ได้จัดทำแผนผังและผังแนวของหมู่บ้าน ต่อมาก็ล้มป่วยจึงขอลาออกจากากรเป็นผู้ใหญ่บ้านและได้เสียชีวิตเมื่ออายุ 63 ปี ส่วนภรรยาอายุ 57 ปี และบุตรหลานก็ยังคงอาศัยอยู่ที่บ้านป่าเลา

5. นายธำรงค์ พงษ์รัตน์ อายุ 63 ปี ได้นำครอบครัวย้ายมาจากอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยย้ายตามพ่อตาแม่ยายมาจับจองและซื้อที่ดินในราคาถูกอยู่ที่บ้านปงเคี่ยนโดยทำนาและทำสวนปลูกลำไย กระท้อน และลิ้นจี่และเลี้ยงสัตว์ในบริเวณเนื้อที่ 40 ไร่ หลังฤดูทำนาก็ปลูกพืชสวนพืชไร่ได้แก่ข้าวโพด ฟักทอง ฟัก และพืชสมุนไพรอื่น ๆ เนื่องจากที่หมู่บ้านปงเคี่ยน

น้ำท่วม ทำนาได้ข้าวน้อยจึงได้มีการอพยพย้ายครอบครัวอีกครั้งหนึ่งซึ่งได้มาอยู่ที่บ้านป่าเลาและต่อมาก็ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านป่าเลาเมื่อปี พ.ศ 2518

6. นายประพนธ์ ปัจจลักษณ์ อายุ 58 ปี ย้ายมาจาก จ.ร้อยเอ็ด มาอยู่ที่หมู่บ้านป่าเลา พ.ศ. 2505 ย้ายตามญาติมาอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน

7. นายขน สีหมตรี อายุ 78 ปี ย้ายมาจาก อ.เชียงยืน จ.มหาสารคา มาอยู่ที่หมู่บ้านป่าเลาพ.ศ. 2505 อาชีพทำนา ทำสวน ภรรยาที่ย้ายตามมาเสียชีวิต อยู่กับลูกหลาน ลูกสาวทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้าย

8. นายถวิล ภูคงคา อายุ 62 ปี ย้ายมาจาก อ.สหัสขัณฑ์ จ.กาฬสินธุ์ เมื่อปี พ.ศ. 2505 ย้ายครอบครัวมาพร้อมญาติ เหมารถกันมา สมัครใจย้ายถิ่นมาเองโดยมีเงินน้อยแต่หาซื้อที่ดินใจราคาถูกจากเจ้าของเดิมที่มีที่ดินมากไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง อาชีพทำนา ทำสวน ลูกไปทำงานที่ประเทศไต้หวัน 2 คน ส่งเงินมาให้ก็เอาเงินไปหาซื้อที่นาเพิ่มอีก

9. อาจารย์สำเริง เขตบุญไสย อายุ 63 ปี ย้ายมาจาก อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ เมื่อปี พ.ศ.2509สอบบรรจุเป็นข้าราชการครูได้ที่โรงเรียน บ้านเกี๋ยง ต.ห้วยซ้อ อ.เชียงของ จ.เชียงราย จึงพาครอบครัวย้ายมา ต่อมาได้ขอย้ายมาอยู่ที่บ้านป่าเลา เพราะมีญาติฝ่ายภรรยาที่ย้ายมาก่อนอยู่ที่บ้านป่าเลา

10. นายเฉลิม สวัสดิ์นะที อายุ 56 ปี ย้ายจาก อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด เมื่อปี พ.ศ. 2506 ย้ายติดตามญาติพี่น้องและคนรู้จักกัน เพื่อหาแหล่งดินดำน้ำชุ่ม ราคาถูก จึงได้มาอยู่ที่บ้านป่าเลา โดยซื้อที่ดินในราคาถูกจับจองที่ป่า และเอาจักรยานแลกกับที่ดิน ปัจจุบันเป็นผู้ใหญ่บ้านของบ้านป่าเลา

ปัจจุบันบ้านป่าเลาขึ้นอยู่กับการปกครองหมู่ที่ 3 ต.ดงมหาวัน กิ่งอ.เวียงเชียงรุ้ง จ.เชียงราย ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นคนไทย-อีสาน 99 เปอร์เซ็นต์ อพยพมาจากจังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี เป็นต้น แต่จะมีจำนวนของคนที่อพยพมาจาก จ.กาฬสินธุ์มากที่สุด

ศาสนสถาน

หมู่บ้านป่าเลาเป็นชุมชนผู้นับถือพระพุทธศาสนา ช่างผู้ก่อสร้างวัดและโบสถ์เป็นช่างที่มาจากอีสาน โบสถ์ของวัดป่าเลาเป็นโบสถ์ที่ก่อสร้างขึ้นในรูปแบบของโบสถ์ทางอีสาน ลักษณะของตัวโบสถ์จะแคบ คือ มีความยาวมากกว่าโบสถ์โดยทั่วไปในภาคเหนือ มีลานรอบโบสถ์เป็น

บริเวณกว้างใช้สำหรับทำสังฆกรรม การตกแต่งภายนอกเน้นการใช้สีเป็นหลักไม่มีการตกแต่งด้วยกระจกสี

ที่อยู่อาศัย

บ้านของชาวอีสานที่บ้านป่าเลาจะมีลักษณะปลูกสร้างด้วยไม้ มีใต้ถุนสูง เป็นลักษณะของบ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบบเดิมทุกอย่าง ภายในตัวบ้านจะโล่งกว้างไม่มีแบ่งห้องเป็นสัดส่วน ยกเว้นห้องนอน ซึ่งแตกต่างจากบ้านของชาวเหนือ ซึ่งการปลูกบ้านถ้าเป็นชั้นเดียวก็สร้างสูงจากพื้นดินไม่เกิน 1 เมตร มีการแบ่งสัดส่วนภายในบ้านเป็นห้องต่างๆ มีหน้าต่างหลายบาน มีระเบียงบ้าน มีการวางผังและรูปแบบแปลนบ้าน

ยุ้งข้าวที่บ้านป่าเลามีลักษณะเป็นยุ้งข้าวของชาวอีสาน ตัวยุ้งข้าวจะยกพื้นสูง เสาทำด้วยคอนกรีตข้างบนต่อด้วยเสาไม้ ลักษณะเป็นทรงจั่วหลังคามุงด้วยสังกะสี ด้านหน้าไม่มีระเบียงและด้านข้างจะไม่มีระเบียงสำหรับเก็บของหรือเครื่องมือที่ใช้ทำนา ขนาดของยุ้งข้าวจะขึ้นอยู่กับฐานะของผู้เป็นเจ้าของ ยุ้งข้าวบางแห่งก็แบ่ง 2 ห้องเพื่อใช้สำหรับใส่ข้าวจ้าวห้องหนึ่ง และข้าวเหนียวห้องหนึ่ง ลักษณะของยุ้งข้าวจึงต่างไปจากยุ้งข้าวของชาวเหนือซึ่งมีระเบียงยื่นออกมาทางด้านหน้าและด้านข้างของยุ้งข้าวจะทำเป็นห้องยื่นออกไปทางด้านข้างแต่ไม่มีประตู ห้องนี้จะใช้เก็บอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการทำนา

เมื่อเข้าไปในชุมชนป่าเลานี้จะได้ความรู้สึกเหมือนว่าอยู่ที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเนื่องจากสภาพแวดล้อมต่างๆ ไม่ว่าคน ธรรมชาติ บ้านที่มีโอ่งขนาดใหญ่ ตั้งอยู่หน้าบ้าน และภาษาพูดซึ่งชาวบ้านจะพูดกันหรือภาษาที่ใช้พูดสำหรับผู้มาเยือนจะเป็นภาษาและสำเนียงอีสานทั้งสิ้นทุกคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านป่าเลาจะพูดภาษาและสำเนียงอีสานตั้งแต่เริ่มหัดพูดและที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือในแทบทุกครัวเรือนจะมีการปลูกต้นไผ่สีสุก ต้นหม่อน และโรงเลี้ยงไหม ซึ่งชาวอีสานที่บ้านป่าเลาได้นำพันธุ์เดิมมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และบอกว่าชาวอีสานไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนจะนำต้นไผ่สีสุก ต้นหม่อน และตัวไหมไปด้วย

ลักษณะทางสังคม

บ้านป่าเลาเป็นหมู่บ้านที่เกิดขึ้นมาประมาณ 40 ปี ชาวบ้านที่มาอาศัยอพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีการช่วยเหลือให้ความเคารพซึ่งกันและกัน มีการปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมที่ดีงาม นับถือประเพณีของปู่ ย่า ตา ยาย (ฮีตสิบสอง ครองสิบสี่) เคารพและศรัทธาในพระพุทธศาสนามาตลอดเวลาทำบุญมีผู้สูงอายุนำพา ฟังคำสอนของผู้ใหญ่

มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายไม่ฟุ่มเฟือย มีความสามัคคีในหมู่คณะไม่เห็นแก่ตัว ระบบการทำงานมีการช่วยกันทำ (ลงแขก)

ด้านระบบเครือญาติ ไม่มีโครงสร้างเครือญาติที่ใหญ่โตเพราะผู้ที่อพยพมาจะเป็นเครือญาติกันไม่กี่ครอบครัวเมื่อทุกคนอพยพมาจากอีสานเป็นคนอีสานเหมือนกันและมาอยู่ด้วยกันที่นี่ ฉะนั้นทุกคนจึงเปรียบเสมือนญาติพี่น้องกันหมดเพราะพูดภาษาและสำเนียงเดียวกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างญาติและถิ่นเดิมที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ยังมีการติดต่อกันโดยทางจดหมาย ทางโทรศัพท์ และยังได้มีการไปมาหาสู่กัน โดยเฉพาะเวลาที่มีงานบุญต่างๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ บุญกฐิน เป็นต้น

ส่วนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านนอกจากวัดแล้วก็มีใจบ้านซึ่งเป็นศาลพระภูมิ ตั้งอยู่ที่ศาลากลางบ้าน เมื่อชาวบ้านมีเรื่องเดือดร้อนต้องการความช่วยเหลือหรือเดินทางไปต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ ก็จะมาสักการะบนบานต่อใจบ้าน เมื่อประสบความสำเร็จก็จะมาแก้บน

การเมืองการปกครอง

โครงสร้างทางการปกครองของบ้านป่าเลาเป็นโครงสร้างที่กำหนดโดยรัฐ โดยมีผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำและเป็นตัวแทนของชาวบ้านในการประสาน ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ โดยมีกลุ่มองค์กรและคณะกรรมการประจำชุมชนเป็นผู้ร่วมบริหารและดำเนินการตามโครงการต่างๆ รวมทั้งงบประมาณการปกครองด้วย

ในปัจจุบันมีการกระจายอำนาจสู่ประชาชน สู่ท้องถิ่น มี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส) สมาชิกสภาจังหวัด (สจ) สมาชิกวุฒิสภา (สว) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต) กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ในการเลือกตั้ง และในขณะเดียวกันประชาชนมีความรอบรู้ในด้านการเมืองมีสิทธิแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ก็ย่อมทำให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมของเจ้าหน้าที่ทางอำเภอที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย สามารถตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลหรือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าในทางการเมืองจะเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในการเลือกผู้นำ มีสิทธิในการแสดงความคิดเห็น แต่ชาวบ้านป่าเลายังคงยึดถือปฏิบัติตามประเพณีเดิมคือ มีความสามัคคีในการรวมกลุ่ม เห็นผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นใหญ่ ให้ความเคารพต่อกฎหมาย อยู่กันฉันท์พี่น้อง อาศัยซึ่งกันและกัน ยึดถือผู้นำและปฏิบัติตาม และทุกคนมีความสำนึกอยู่ตลอดเวลาว่าพวกเขาคือคนอีสานด้วยกันที่อยู่ร่วมชุมชนเดียวกัน ความเห็นขัดแย้งด้านการเมืองไม่มี ไม่มีกลุ่มอิทธิพล หรือผู้ที่มีอิทธิพล ดังจะเห็นได้จากการเลือกผู้ใหญ่บ้านจะมีผู้สมัครเพียงคนเดียวโดยไม่มีคู่แข่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพร้อมเพรียงและความคิดเห็นทางการเมืองที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลักของชาวบ้านคือการทำนา ทำไร่ ซึ่งการทำนาและทำไร่ชาวบ้านจะเก็บไว้กินและใช้ก่อนถ้ามีเหลือก็จะขายเพื่อนำเงินไว้ซื้อของที่ชาวบ้านผลิตเองไม่ได้ นอกจากนี้ชาวบ้านในหมู่บ้านป่าเลายังมีอาชีพเสริมอีกหลายอย่าง เช่น การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การทอผ้า ทอเสื่อ เย็บหมอน จักสาน หาปลา เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และรับจ้าง เป็นต้น ซึ่งอาชีพเหล่านี้จะกระทำก็ต่อเมื่อว่างจากอาชีพหลัก

การปลูกหม่อน

การปลูกหม่อนแต่เดิมใช้พันธุ์พื้นเมืองหรือพันธุ์เดิมที่นำมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะของพันธ์พื้นเมืองจะมีใบเล็ก ให้ยางน้อย ใบหม่อนหยาบ เลี้ยงตัวไหมโตช้า ต่อมาทางราชการได้ส่งเสริมต้นหม่อนพันธ์เกษตรซึ่งได้นำต้นพันธ์มาจากศูนย์ จ.น่าน เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาสายพันธ์หม่อนให้มีคุณภาพดีและมีประสิทธิภาพสูง ลักษณะของต้นหม่อนพันธ์เกษตรคือมีใบใหญ่ ยางเยอะ เป็นใบไม่หยาบ ไม่เฉาเร็ว เก็บไว้ได้นาน ไหมกินแล้วเจริญเติบโตเร็ว มีปลูกอยู่ 78 ครอบครัวเนื้อที่ประมาณ 80 ไร่ ใช้พื้นที่สวนหลังบ้านหรือสวนตามหัวไร่ปลายนา

การเลี้ยงไหม

การเลี้ยงไหมแต่ดั้งเดิมจะเป็นตัวไหมพันธุ์พื้นเมืองซึ่งชาวบ้านป่าเลาได้นำพันธ์มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นไหมตัวเล็กให้เส้นไหมน้อย ปัจจุบันทางราชการได้สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือโดยให้กรมส่งเสริมการเกษตรนำตัวไหมจากศูนย์จังหวัดน่านมาแจกให้กลุ่มเลี้ยงไหมเพื่อเป็นการปรับปรุงและพัฒนาสายพันธ์ตัวไหมให้ดีขึ้น ซึ่งตัวไหมพันธ์เกษตรนี้ตัวจะโตให้เส้นใยไหมมาก ผู้เลี้ยงไหมจะต้องทำโรงเลี้ยงไหมให้มีความสะอาดมีการฆ่าเชื้อโรคก่อนนำไหมใส่กระด้งใหญ่ไปวางเลี้ยงไว้ข้างในโรงเลี้ยงซึ่งมีประตูปิดอย่างมิดชิดเพื่อป้องกันแมลงวันเข้าไป ที่สำคัญที่สุดคือการให้อาหาร ผู้เลี้ยงจะต้องศึกษาดูว่าในระยะใดจะให้อาหารอย่างไรซึ่งจะมีตั้งแต่ระยะตัวอ่อนจนเข้าฝักอาหารที่ใช้เลี้ยงตัวไหมก็คือใบหม่อน

การทอผ้า

เมื่อได้ฝักไหมแล้วก็จะนำไปชักเส้นไหม เส้นไหมที่ได้จะมี 3 ประเภทคือ

1. ไหมใหญ่ (ไหมลีบ) เป็นไหมที่มีคุณภาพไม่ดี ได้จากเส้นใยไหมชั้นนอกสุดจะเป็นไหมราคาถูก

2. ไหมน้อย ได้จากเส้นใยของไหมชั้นกลางเป็นไหมชั้นหนึ่ง เส้นไหมที่ได้นำไปทอผ้าจะได้ผ้าเนื้อดีมีคุณภาพได้ราคาแพง

3. ไหมขี้ ได้จากไหมชั้นในสุด เส้นไหมมีขี้ของตัวไหมติดอยู่เป็นระยะ ๆ เวลาจะนำไปทอผ้าจะต้องแกะขี้ไหมออกก่อนจึงจะนำไปใช้ได้ เส้นไหมที่ได้จะมีคุณภาพต่ำราคาถูก ซึ่งใยไหมที่ได้มาทั้ง 3 ประเภทนี้ ก็จะนำมาทอเป็นผ้าซึ่งเรียกว่าผ้าไหม หรืออาจจะนำไปขายเฉพาะเส้นใยที่ปั่นออกมาเป็นเส้นไหมก็ได้

การทอผ้าที่ได้จากเส้นไหมนี้จะมีการทอเกือบทุกบ้านโดยเฉพาะบ้านที่อยู่กันเป็นครอบครัวใหญ่หรือบ้านที่มีผู้สูงอายุ การทอผ้าจะทอด้วยเส้นไหมที่ได้มาจากตัวไหมที่เลี้ยงเท่านั้น ไม่ใช้เส้นใยสังเคราะห์จากโรงงาน เพราะส่วนใหญ่จะทอผ้าไว้ใช้เองในครอบครัวหรือให้ลูกหลานญาติพี่น้อง ถ้าทอมากจนเหลือใช้ก็จะขายหรือจะทอขายก็ต่อเมื่อมีผู้มาสั่งทอ ลวดลายที่ใช้ในการทอก็ยังคงรักษาไว้ซึ่งลวดลายเดิมตามแบบของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลายที่ใช้ทอมีอยู่ 8 ลาย คือ

1. ลายมัดหมี่ ลายที่ใช้ทอมี 2 อย่างด้วยกัน คือแบบลายเล็ก และแบบลายใหญ่ ผ้าลายมัดหมี่ จะนำไปตัดเป็นผ้าถุง เสื้อ สูท ชุดพิธีการ

2. ลายน้ำไหล จะทอจากไหมลีบ จะนำไปใช้เป็นผ้าสไบ ผ้าถุง และผ้าเสื้อ

3. ลายสะกรอ จะนำไปตัดเสื้อหรือผ้าถุง

4. ลายเกล็ดเต่า เป็นลายที่ทอออกมาจะเป็นผ้าค่อนข้างหนามีลายดุนขึ้นมา นำไปตัดเสื้อตัดกางเกง

5. ผ้าโสร่งลายที่ใช้จะเป็นลายตาหมากรุกมีสีสันต่าง ๆ ตามความชอบของผู้ทอหรือผู้ใช้ แต่ส่วนมากจะใช้สีสดใส

6. ผ้าลายสอง นำไปตัดเสื้อและตัดกางเกงเพราะเนื้อผ้าจะหนา

7. ผ้าขิดโดยด้านข้างจะทอเป็นผ้าสีต่าง ๆ ส่วนตรงกลางของผ้าจะทอเป็นลวดลายซึ่งจะทอในลักษณะที่เรียกว่าเก็บขิดเมื่อนำมาทำหมอนจะเรียกว่าหมอนขิด

8. ผ้าปัก จะทอเป็นผ้าลายปักต่าง ๆ ใช้สำหรับทำเป็นส่วนประกอบของตัวเสื้อ เช่น คอปก ปลายแขน ชายเสื้อ หรือใช้สำหรับแต่งตัวเสื้อ

การทอผ้าทั้ง 8 ลายที่กล่าวมาตามข้างต้นนั้นเป็นที่นิยมทอกันในหมู่คนที่อยู่ทางอีสาน รวมทั้งเครื่องมือที่ใช้ในการทอ กรรมวิธีในการทอ และลวดลายต่าง ๆ ที่ใช้ทอจะเป็นรูปแบบเดิมทั้งสิ้นไม่มีการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบเลย

การทอเสื่อ

ชาวบ้านที่มีความรู้ มีความสามารถในการทำเสื่อ มักจะใช้เวลาว่างจากการทำนา ทำไร่ มาทอเสื่อ วัตถุดิบที่ใช้ทอก็คือต้นกก ต้นผือ ที่ปลูกเองหรือขึ้นตามธรรมชาติ ต้นกก ต้นผือที่ปลูกไว้เมื่อแก่ได้ที่ก็จะนำมาตัดเอาใจออกแล้วก็นำไปตากให้แห้ง เมื่อแห้งดีแล้วก็นำไปย้อมสี เมื่อสีแห้งจึงนำไปทอเป็นผืน เสื่อที่ทอสำหรับไว้ใช้ในครอบครัวนี้ถ้าหากทอได้มากจนเหลือใช้ก็จะนำไปขาย ลายที่ชาวบ้านใช้ในการทอเสื่อเรียกว่าลายสองหรือลายสาม ซึ่งเป็นลายชนิดเดียวกันที่ใช้ทอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การทอเสื่อนั้นจะต้องใช้คนช่วยกันทอถึง 2 คน

การจักสานด้วยไม้ไผ่

ชาวบ้านปาเลาที่มีความรู้ความสามารถในการนำเอาสิ่งที่หาได้จากธรรมชาติมาประดิษฐ์ ดัดแปลง เป็นของใช้ โดยจะนำไม้ไผ่มาสานเป็นกระด้ง กระบุง กระติบ ข้องปลา ตะกร้า ตะแกรง ลอบ ไซ แคร่ สุ่มไก่ ซึ่งของใช้เหล่านี้เป็นของใช้ในชีวิตประจำวันของคนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การหาปลา

ชาวบ้านจะหาปลาจากแหล่งน้ำต่าง ๆ เช่นห้วย หนอง คลอง บึง แม่น้ำ และสระในนา ซึ่งจะมีทั้งปลาธรรมชาติและพันธ์ปลาที่ได้รับแจกจากโครงการของรัฐ การหาปลาก็เพื่อนำมาประกอบอาหาร ทำปลาร้าเพื่อเก็บไว้กินนาน ๆ ถ้าได้มากก็จะนำไปขายถ้าขายไม่หมดก็จะนำไปตากแห้งและเก็บไว้ได้นาน ๆ เครื่องมือที่ชาวบ้านใช้ในการจับปลาคือ แห สวิง สุ่ม ดางใส่ปลา หรือที่ทางเหนือเรียกว่าแน่ง และลอบซึ่งจะใช้ในหน้าน้ำ

การหาของป่า

ของป่าที่ชาวบ้านไปหาประจำก็จะเป็นของป่าทั้งที่เป็นสัตว์และพืช ที่เป็นพืชเช่น หน่อไม้ เห็ด และสมุนไพร โดยเฉพาะหน่อไม้ที่หามาได้สามารถนำมาแปรรูปได้หลายอย่าง เช่น เผาเป็นหน่อไม้สำหรับนำไปทำซุป ทำหน่อไม้ส้มเพื่อเก็บไว้กินได้ตลอดปี นำมาอัดปี๊บ ทำหน่อไม้แห้ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นอาหารของคนอีสาน ส่วนสมุนไพรบางชนิดก็นำมาทำอาหาร บางชนิดก็เป็นยา เช่น ข่า ตะไคร้ ส่วนของป่าประเภทสัตว์นั้นมีอยู่อย่างหลากหลาย เช่น นก หนู กิ้งก่า แย้ ตะกวด จิ้งหรีด มดแดง แมงนูน งู ซึ่งชาวบ้านมีความสามารถเรียนรู้ถึงแหล่งที่อยู่ของสัตว์ที่จะจับ ดักล่า เสาะหามากินเป็นอาหารได้หลายวิธี

การเลี้ยงสัตว์

ชาวบ้านเลี้ยงวัวควายไว้ใช้งาน หรือมีไว้เป็นทรัพย์สินสำหรับขายเมื่อถึงคราวจำเป็น วัว ควาย เปรียบเสมือนเพื่อนร่วมชีวิตที่คนได้อาศัยใช้ทำนา หลังทำนาแล้วจะมีการ "ฮ้องขวัญ" ปลอบประโลมและขอขมาลาโทษเสียคราวหนึ่ง ส่วน หมู เป็ด ไก่ ปลา จะเลี้ยงไว้เป็นอาหาร หรือเพื่อขาย

การรับจ้างทั่วไป

นอกจากการประกอบอาชีพดังกล่าวข้างต้นแล้ว ชาวบ้านที่มีที่ดินน้อย หรือที่นาปลูกข้าว ได้น้อยไม่พอกินก็จะรับจ้างทั่ว ๆ ไป เช่น การเกษตร ก่อสร้าง และงานบริการอื่น ๆ แต่ผู้หญิงที่ หมู่บ้านนี้ไม่มีไปทำอาชีพขายบริการสักคนเดียวเพราะยังมีประเพณีของหมู่บ้านบังคับอยู่ สำหรับ แรงงานผู้ชายนอกจากจะรับจ้างใช้แรงงานในหมู่บ้านแล้วยังมีไปทำงานต่างจังหวัดหรือต่าง ประเทศ

กิจกรรมของชาวบ้านที่ทำร่วมกัน

- การช่วยงานเพื่อนบ้าน เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช
- การพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งส่วนที่เป็นป่า ถนน ซอย วัด โรงเรียน
- การละเล่นงานประเพณี หรืองานพิธีต่าง ๆ ซึ่งจะมีตัวแทนจัดขบวนฟ้อนขบวนแห่
- การเกื้อกูลพระศาสนาเช่น การทอเสื่อยาว ซึ่งเป็นการช่วยกันทอของคนอีสานในหมู่ บ้าน เมื่อทอเสร็จแล้วก็จะนำไปถวายให้กับวัดต่าง ๆ ที่ต้องการแห่กฐิน กัณฑ์หลอน แห่พระเวส
- การร่วมหุ้น จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน
- การแสดงน้ำใจต่อเพื่อนบ้านในโอกาสต่าง ๆ เช่น การสูญเสียญาติพี่น้อง การขึ้นบ้าน ใหม่

วิถีชีวิต

ชาวบ้านป่าเลามีอาชีพทำนาและทำไร่เป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นการดำเนินชีวิตของคนในหมู่ บ้านจึงเป็นไปอย่างเรียบง่ายโดยเฉพาะหมู่บ้านป่าเลาเป็นหมู่บ้านคนไทยอีสาน ซึ่งมีความเป็นอยู่ ที่ไม่พิถีพิถันอยู่กันแบบง่าย ๆ กินกันแบบง่าย ๆ โดยเฉพาะบ้านจะสังเกตได้ว่าจะไม่มีการทาสี บ้านกัน

ในด้านความเป็นอยู่นั้นผู้สูงอายุทั้งหญิงและชายจะนำอาหารไปถวายพระที่วัดหรือถ้าคนในครอบครัวออกไปทำงานนอกบ้านหมดผู้สูงอายุก็จะช่วยทำงานอยู่ที่บ้านช่วยดูแลเลี้ยงหลาน หรือบางครอบครัวผู้สูงอายุอาจจะทอผ้า ทอเสื่อ สานเครื่องใช้ที่ทำด้วยไม้ไผ่

ผู้หญิงที่เป็นแม่บ้านนั้น พอเช้าขึ้นมาก็จะนึ่งข้าวเหนียว ทำกับข้าว ซึ่งแล้วแต่ว่าจะมีอะไร เช่น ป่นปลา แกงปลา ปลาร้า ลาบปลา ลาบอีสาน ก้อยปลา ส้มตำ เนื้อแห้ง ซึ่งอาหารเหล่านี้เป็นอาหารอีสาน เพื่อให้ลูกที่อยู่ในวัยเรียนได้รับประทานก่อนไปโรงเรียนส่วนคนที่อยู่ในวัยทำงานก็จะออกไปทำงานในนา ในไร่ แต่เช้า ส่วนตัวแม่บ้านเมื่อเสร็จงานบ้านแล้วก็จะตามออกไปทำงานที่นา และที่ไร่ หรือตอนเช้าจะไปเก็บใบหม่อนเพื่อนำมาเลี้ยงตัวไหม

สำหรับผู้ชายจะออกบ้านแต่เช้า ไปนา ไปไร่ หาปลา หาฟืน หาของป่า การหาปลาจะไปหาตามลำห้วยท้ายหมู่บ้านหรือบ่อเลี้ยงปลาในนาแบบสวนผสม ซึ่งจะมีปลาไน ปลานิล ปลาตะเพียน ปลาบู่ และปลาจากแหล่งน้ำธรรมชาติ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างถึงวิถีชีวิตเดิมที่เคยปฏิบัติกันมานั้น บอกว่าเมื่อประมาณ 10 ปีก่อนหน้านั้น เวลาจะออกจากบ้านไปนาหรือไปป่าในตอนเช้าสิ่งที่นำติดตัวไปด้วยก็มีพริกกับเกลือเท่านั้นไม่ต้องนำอาหารอะไรไป ไปหาเอาข้างหน้า ซึ่งไม่อดอยากเพราะในนาและป่าจะมีอาหารทุกอย่างที่มีสรรพคุณเป็นทั้งอาหารและยาคุมธาตุในร่างกาย ปัจจุบันอาหารตามแหล่งธรรมชาติเหล่านั้นเริ่มร่อยหรอหมดไป เพราะประชากรมีเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นในปัจจุบันจึงจำเป็นต้องนำเอาอาหาร และน้ำ ติดตัวไปด้วย

ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน

ชาวอีสานได้จัดระบบความสัมพันธ์ระดับพื้นฐานของชาวบ้านเป็น "คุ้มบ้าน" ผู้อยู่ภายใต้คุ้มบ้านเดียวกันประกอบด้วยคนที่เกี่ยวข้องเป็นเครือญาติกัน หรือร่วมผีปู่ ตา เดียวกันมาก่อนแล้วอพยพโยกย้ายมาตั้งบ้านเรือนอยู่ด้วยกัน ผู้อาวุโสที่สุดแห่งสายตระกูลที่ผู้คนในคุ้มบ้านเคารพนับถือก็จะถูกยกขึ้นเป็น "เจ้าโคตร" ในขณะเดียวกันในบรรดาผู้คนแห่งคุ้มบ้านเดียวกัน ผู้ใดมีความรู้ความชำนาญ เฉพาะทาง ก็จะได้รับการยอมรับนับถือและยกย่องเป็นผู้นำทางด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ "จ้ำบ้าน" ที่เป็นผู้มีปัญญารอบรู้เรื่องชีวิต สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม มีหน้าที่ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือโดยใช้หลักคุณธรรม ช่วยตามความถนัดและความชำนาญของตนได้แก่ หมอธรรม หมอยา หมอส่อง หมอผีฟ้า หมอแคน หมอลำ ในการดำเนินชีวิตคนในชุมชนต้องพึ่งพาผู้ที่เป็น "หมอ" เหล่านี้ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านอีสานจะจัดระบบความสัมพันธ์ในชุมชนให้มีผู้นำสองแบบ คือผู้นำโดย "อาวุโส" ตามระบบเครือญาติ กับผู้นำตามลักษะ "ความสามารถ"

ปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าจะมีผู้ใหญ่บ้านตามลักษณะการจัดตั้งตามรูปแบบของการปกครองโดยรัฐ แต่มุมมองของชาวบ้านผู้ใหญ่บ้านก็เป็นเพียงคนกลางที่ติดต่อระหว่างชุมชนหมู่บ้านกับรัฐเท่านั้น นอกจากนี้คนในหมู่บ้านก็จะนิยมเลือกสมาชิกจากสายตระกูลของตน ส่วนผู้สูงวัยก็ยังคงเป็นที่ปรึกษาของผู้ใหญ่บ้านต่อไป ผู้ใหญ่บ้านจะตัดสินใจหรือทำอะไรลงไปก็จะต้องได้รับความยินยอมเป็นชอบจากกลุ่มผู้สูงอายุเพราะคนในหมู่บ้านยังให้ความเคารพนับถืออยู่ หรือมีข้อขัดแย้งใด ๆ ก็ให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตัดสินตามฮีตคองและหลักคุณธรรมเสมอ ทำให้ยุติปัญหาหรือยุติการละเมิดขนบธรรมเนียมประเพณีลงได้ และนำความราบรื่นสงบสุขมาสู่ชุมชนได้ ฉะนั้นจะเห็นว่าความสัมพันธ์แบบเครือญาติของสังคมยังมีความหมายมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อชีวิตชุมชนของคนอีสานอยู่ แม้จะมีการแทรกแซงทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทุนนิยมจากภายนอกและจากระดับบนของสังคมไทยมากน้อยเพียงไรก็ตาม

โดยเฉพาะความสัมพันธ์ภายในครอบครัวยังยึดถือหลักอาวุโส ทุกคนภายในครอบครัวก็ช่วยกันทำงานตามหน้าที่ของตนส่วนความสัมพันธ์กับครอบครัวอื่นชาวบ้านป่าเลาถือว่าเพื่อนบ้านทุกคนเป็นเสมือนญาติเพราะทุกครอบครัวล้วนมาจากอีสานทั้งสิ้นถึงแม้ว่าจะมาจากคนละจังหวัดก็ถือว่าเป็นพวกเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน มีวัฒนธรรมที่คล้ายกัน จึงเปรียบเสมือนว่าเป็นพี่น้องกัน

สำหรับความสัมพันธ์กับชุมชนอื่นก็มีการติดต่อค้าขายกันตลอดเวลา ส่วนพวกหนุ่มสาวก็อาจจะชอบพอรักใคร่กัน ถ้าแต่งงานก็จะไปมาหาสู่ญาติพี่น้องซึ่งกันและกันและชุมชนที่อยู่ใกล้กันหรือไกลออกไปก็ยังมีชุมชนอีสานอีกหลายชุมชน ก็มีการไปมาหาสู่กัน หรือแม้แต่ชุมชนดั้งเดิมก่อนที่จะย้ายมาอยู่ที่บ้านป่าเลาก็มีการติดต่อกันอยู่ตลอดเวลา มีการกลับไปเยี่ยมญาติที่อีสานทุกปี หรือถ้าทางบ้านป่าเลามีงานก็จะมีการบอกกับญาติที่อยู่อีสาน ญาติพี่น้องทางอีสานมีการจัดงานก็จะบอกมายังญาติที่อยู่บ้านป่าเลา ญาติพี่น้องทางบ้านป่าเลาก็จะพากันไปช่วยงาน นอกจากนี้ภายในอำเภอเวียงชัย อำเภอเทิง อำเภอเมืองและกิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้งก็มีชมรมชาวอีสาน มีการพบปะสังสรรค์กันอยู่ทุกปี มีการช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกที่เดือดร้อน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่คนอีสาน

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนถือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่แนบแน่น เพราะวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน โดยในทุก ๆ เช้าชาวบ้านผู้สูงอายุจะนำอาหารไปถวายพระและเมื่อถึงวันสำคัญทางศาสนาชาวบ้านจะพากันไปวัดเป็นจำนวนมากนอกจากจะได้มาวัดเพื่อทำบุญแล้วชาวบ้านก็ได้มาพบปะพูดคุยและเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน นอกจากนี้พระก็ยังเป็นผู้เชื่อมโยงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนโดยเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนานอกจากนี้

ในวันอุโบสถยังมีการส่งเสริมให้เข้าวัดปฏิบัติธรรมถือศีล 8 นอกจากพระจะเป็นผู้ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางศาสนาแล้วยังสอนให้คนเป็นพลเมืองดีรู้จักการให้ทานละเสียซึ่งบาปทั้งหลายทั้งปวงหันหน้าประกอบความดีละเว้นความชั่ว ผู้สูงอายุในหมู่บ้านยังมีส่วนช่วยชักนำสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักการทำบุญโดยเริ่มปลูกฝังนิสัยการทำบุญตั้งแต่เด็ก ๆ เช่น พาไปทำบุญที่วัด ทำบุญใส่บาตร ยกตัวอย่างนิทานคำสอนมาเล่าให้ฟัง เช่นงานบุญพระเวส ซึ่งเป็นคำสอนเกี่ยวกับเรื่องพระเวสสันดร ในด้านการทำนุบำรุงวัดนั้นชุมชนถือว่าเป็นหน้าที่ของชุมชนเช่นทางวัดต้องการอะไร หรือขาดเหลืออะไร ทางกลุ่มผู้นำของชุมชนก็จะมาปรึกษาหารือกับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นคนไทยอีสานเหมือนกัน เพื่อหาวิธีการในการที่จะดำเนินงานต่อไป

ระบบความเชื่อ

ในหมู่บ้านป่าเลาเป็นหมู่บ้านชาวพุทธแต่ก็ยังมีบางครอบครัวมีความเชื่อเรื่องผีอยู่บ้าง เช่น ถ้ากรณีมีคนเจ็บป่วยก็จะนำไปรักษากับคนทรง หรือผีฟ้าที่หมู่บ้านอื่น เพราะที่หมู่บ้านป่าเลาคนทรงเจ้าที่เป็นคนรุ่นเก่าได้เสียชีวิตไปแล้วจึงไม่มีใครสืบทอดจึงทำให้การรำทรงในหมู่บ้านป่าเลาเลิกไป ส่วนคนที่เกิดรุ่นใหม่ที่ยังคงเชื่อตามประเพณีเดิมก็รักษาตามสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น รักษาด้วยสมุนไพร และน้ำมนต์ จึงมีหมอสมุนไพรและหมอน้ำมนต์ อยู่ในบ้านป่าเลา
นอกจากนี้ยังมีความเชื่อของชาวบ้านอีกอย่างหนึ่งคือ ถ้าลูกหลานภายในหมู่บ้านคนใดเลี้ยงยากหรือเจ็บป่วยบ่อยก็จะนำไปให้เจ้าอาวาสผูกข้อมือให้โดยพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ของเด็กจะนำดอกไม้ธูปเทียนและเงินใส่จานมาถวายแล่วบอกว่านำลูกหลานมายกให้ ส่วนผู้ป่วยที่เกิดจากอุบัติเหตุ เช่น ตกต้นไม้ ตกวัว ตกควาย ตกเกวียน ควายขวิด หรือรถชนกัน ฯลฯ ญาติก็จะให้ผู้สูงอายุไปซ้อนขวัญ(เรียกขวัญ) ในบริเวณที่เกิดอุบัติเหตุ

ส่วนในด้านพิธีกรรม ก็จะมีการเสียเคราะห์ (สะเดาะเคราะห์) ซึ่งจะทำให้กับบุคคลที่มีเคราะห์หรือครอบครัวที่มีเคราะห์โดยมีผู้สูงอายุเป็นคนทำพิธี วิธีการก็คือ นำเอาก้านกล้วยมาทำกระทงมี 9 ช่องนำเครื่องเซ่นใส่ในกระทง มีการปั้นรูปคน รูปสัตว์ต่าง ๆ นำเสื้อผ้า ข้าวสาร ข้าวเปลือก ของผู้มีเคราะห์หรือครอบครัวใส่ลงในกระทง ส่วนมากจะทำพิธีในตอนบ่ายทำได้ทุกวัน ในบ้านป่าเลาไม่มีศาลดอนปู่ตาแต่มีใจกลางบ้านที่เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านมาก ชาวอีสานแต่ละหมู่บ้านในตำบลดงมหาวันจะมีใจกลางบ้านเหมือนกันหมด บางหมู่บ้านจะมีใจกลางบ้านเป็นเสาหลัก 4 ต้น อยู่กลางหมู่บ้าน แต่ที่หมู่บ้านป่าเลาใจกลางบ้านเป็นศาลพระภูมิใหญ่ ตั้งอยู่กลางหมู่บ้านซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของศาลาประชาคมที่ชาวบ้านป่าเลาใช้เป็นที่ทำการของหมู่บ้าน ชาวบ้านจะมีความนับถือใจกลางบ้านแห่งนี้ว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มาก เมื่อใครจะทำอะไร จะขอ

อะไรหรือแม้แต่จะเดินทางไปทำงานต่างจังหวัดหรือต่างประเทศก็จะพากันมาบนขอให้ประสบความสำเร็จ ถ้าได้ตามความปรารถนาแล้วก็จะมาแก้บนตามที่บอกไว้

ด้านประเพณี

ชุมชนอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรมที่เคร่งครัดในประเพณี ชีวิตชาวบ้านตลอดทั้งปีจะมีกิจกรรมตามความเชื่อทางศาสนาและตามค่านิยมของชุมชนซึ่งเรียกเป็นภาษาถิ่นฮีตครองหรือฮีตบ้านครองเมือง เมื่อได้ศึกษาแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาวบ้านจะเห็นได้ว่า ชีวิตประจำวันนอกจากจะต้องประกอบอาชีพเพื่อผลิตปัจจัยสำคัญคือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคแล้ว ชาวบ้านยังประกอบกิจประเพณีทั้งประเพณีส่วนตัวและประเพณีส่วนรวมสืบต่อกันมาหลายรุ่นหลายสมัย

ประเพณีส่วนตัวนิยมทำในแต่ละช่วงสำคัญของชีวิต เช่น การเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย จุดหมายเพื่อความเป็นศิริมงคลแก่ชีวิตหลายด้าน ทั้งชีวิตในปัจจุบันและชีวิตในภพชาติที่ยังมาไม่ถึง นอกจากนั้นประเพณีส่วนตัวยังเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาชีวิตหรือป้องกันไม่ให้ชีวิต เกิดปัญหา เช่น พิธีสู่ขวัญเด็กอ่อน พิธีสู่ขวัญแต่งงาน นอกจากกระทำเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจแล้ว ยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้ผู้ประกอบรอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นภัยจาก ผี สัตว์ร้าย หรือมนุษย์ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองไม่ย่อท้อในการสร้างตน

ส่วนประเพณีส่วนรวม เป็นกิจที่ต้องทำร่วมกันทั้งชุมชนเพื่อให้ชุมชนมั่นคง มีสายสัมพันธ์ร้อยรัด ให้เกิดความสามัคคี ช่วยกันสร้างสิ่งที่เป็นหลักของชุมชนร่วมกัน เช่น สร้างวัด สร้างโบสถ์ หรือสร้างแบบแผนที่ดีงามให้เป็นบรรทัดฐานอย่างเดียวกัน เช่น แบบแผนการผลิต หลักศีลธรรม หลักจริยธรรม ที่เป็นแนวปฏิบัติให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข แบบแผนที่ถือว่า เป็นประเพณีสำคัญของชาวอีสาน คือ ฮีตสิบสอง

ฮีตสิบสอง เป็นประเพณีที่สำคัญที่บรรพชนกำหนดให้ลูกหลานกระทำตามวาระหรือโอกาส ดังมีกำหนดไว้ดังนี้

1. เดือนอ้าย (ธันวาคม) ทำพิธีบุญเข้ากรรม เป็นช่วงเวลาพระสงฆ์เข้าปริวาสกรรม (อยู่ชดใช้กรรม) ซึ่งเป็นพิธีสำหรับพระภิกษุเพื่อให้บริสุทธิ์จากอาบัติสังฆาทิเสส (อาบัติหนักรองจากปาราชิก) ในเดือนเดียวกันนี้ชาวบ้านจะไปทำบุญที่วัด นอกจากพิธีกรรมทางศาสนาแล้วก็เป็นเวลาที่ข้าวในนาสุกพร้อมจะเก็บเกี่ยวได้ จึงมีการลงแขกเกี่ยวข้าวกัน และทำปลาร้า ปลาแดก เก็บไว้เป็นเสบียงตลอดปีด้วย

2. เดือนยี่ (มกราคม) ทำพิธีบุญคูณลาน โดยนิมนต์พระไปเทศน์ที่ลานข้าวของหมู่บ้าน และทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระ ประพรมน้ำมนต์แก่ลานข้าวและต้นข้าวที่นาให้เป็นสิริมงคล เมื่อเกี่ยวข้าวเอาขึ้นยุ้งฉางแล้วก็ทำพิธี "สู่ขวัญข้าว" และตักข้าวเปลือกจากยุ้งเป็นปฐมฤกษ์ เพื่อเอาไปถวายพระที่วัดก่อนจะกินกันต่อไป

3. เดือนสาม (กุมภาพันธ์) ทำพิธีบุญข้าวจี่ และวันเพ็ญเดือนสามก็เป็นวันมาฆบูชา นอกจากทำพิธีบุญข้าวจี่ถวายพระแล้ว ก็มีการลงขันผลผลิตกันไว้ที่วัดซึ่งเรียกว่า พิธีบุญประทายข้าวเปลือก

4. เดือนสี่ (มีนาคม) พิธีบุญเผวส (พระเวสสันดร) คือพิธีเทศน์มหาชาติ ชาวบ้านก็จัดข้าวปลาอาหารไปทำบุญแล้วร่วมกันฟังเทศน์มหาชาติ ถือกันว่าใครไปฟังเทศน์มหาชาติครบสิบสามกัณฑ์ในวันเดียวกันจะได้ไปเกิดในสมัยพระศรีอาริยเมตไตรยอันเป็นยุคอุดมสุข พร้อมทั้งอุทิศส่วนกุศลให้ปู่ย่าตายายผู้ล่วงลับ และจัดขนมจีนเลี้ยงญาติมิตร

5. เดือนห้า (เมษายน) พิธีสงกรานต์ ชาวบ้านจะสรงน้ำพระพุทธรูป และไปกราบไหว้ระลึกคุณพ่อแม่ปู่ย่าตายายที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยทำพิธีบายศรีผู้ใหญ่และอุทิศส่วนกุศลให้บรรพชน

6. เดือนหก (พฤษภาคม) ฤดูฝนเริ่มแล้วและวันเพ็ญเดือนหกก็เป็นวันวิสาขบูชา ชาวบ้านจึงทำบุญระลึกถึงพระพุทธเจ้า พร้อมกันนั้นก็มีพิธีบุญบั้งไฟเพื่อบูชาแถน และขอฝนให้ตกตามฤดูกาล ให้มีความอุดมสมบูรณ์เมื่อเริ่มต้นฤดูกาลทำนาทำไร่

7. เดือนเจ็ด (มิถุนายน) ทำพิธีบุญชำฮะ (บุญชำระ) หรือที่เรียกว่าบุญเบิกบ้าน ชาวบ้านจะพร้อมใจกันปัดกวาดทำความสะอาดเรือน คุ้มบ้าน และข้าวของเครื่องใช้ให้เรียบร้อย ไม่สกปรกรกรุงรัง แล้วจึงทำบุญและประกอบพิธีชำระและป้องกันเสนียดจัญไรในหมู่บ้าน นอกจากพิธีสงฆ์และถวายสังฆทานแล้ว ก็มีพิธีสวดคาถาไล่ผี ปัดรังควาน ปัดเป่าความชั่วร้าย แล้วรดน้ำมนต์ทั่วหมู่บ้าน จากนั้นก็เตรียมตกกล้า แฮกนา ไถหว่าน และทำไร่กัน

8. เดือนแปด (กรกฎาคม) พิธีบุญเข้าพรรษา ชาวบ้านจะแห่เทียนพรรษาไปวัด และเอาผ้าอาบน้ำฝนถวายพระ แล้วหมั่นไปฟังเทศน์ฟังธรรมตลอดพรรษา

9. เดือนเก้า (สิงหาคม) พิธีบุญข้าวประดับดิน เป็นพิธีระลึกถึงคุณแผ่นดินที่มนุษย์ได้อาศัยทำมาหาเลี้ยงชีพ เมื่อทำบุญที่วัดแล้วก็จัดข้าวปลาอาหารไปฝังให้แก่ดิน ปัจจุบันบางหมู่บ้านดัดแปลงมาเป็นการใส่ปุ๋ยบำรุงไร่นา อีกนัยหนึ่งอธิบายว่าเป็นการทำบุญให้ญาติผู้ล่วงลับ เนื่องจากเชื่อว่าในเดือนเก้าคนตายได้รับการปลดปล่อยให้ออกมาท่องเที่ยว บุญข้าวประดับดินทำในวันแรมสิบสี่ค่ำ เดือนเก้า

10. เดือนสิบ (กันยายน) พิธีบุญข้าวสาก ถึงวันเพ็ญกลางเดือนสิบ ชาวบ้านจะนำข้าวฉลากหรือห่อข้าวใหญ่ไปถวายพระสงฆ์ อุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษและญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว แล้วนำห่อข้าวน้อยไปแขวนไว้ตามต้นไม้ ตามเสาหรือเจดีย์ แล้วตีกลองตีโป่งบอกสัญญาณให้ผีญาติพี่น้อง รุกขเทวดา และเปรตมารับเอาข้าวห่อนั้น ด้วยถือว่าเป็นการส่งเปรตและผู้ล่วงลับที่ออกมาเที่ยวในเดือนเก้าให้กลับไปสู่แดนของตนในเดือนสิบ

11. เดือนสิบเอ็ด (ตุลาคม) พิธีบุญออกพรรษา วันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด ตอนเช้าชาวบ้านไปทำบุญที่วัด ตกเย็นชาวบ้านเอาดอกไม้ธูปเทียนไปบูชาพระและถวายผ้าบังสุกุล มีการตักบาตรเทโวที่วัด กวนข้าวทิพย์ กรอกน้ำมัน ปั่นฝ้าย การกวนข้าวทิพย์ต้องให้หญิงสาวพรหมจารีมาช่วยกันกวน

12. เดือนสิบสอง (พฤศจิกายน) พิธีบุญกฐิน จากวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด ถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง ชาวบ้านจะทำพิธีทอดกฐินที่วัดเหมือนที่ทำกันทั่วประเทศ บางแห่งที่อยู่ใกล้แม่น้ำลำคลอง ก็จะมีการชวงเฮือแข่งเรือ การไหลเรือไฟ และลอยกระทงกัน ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ข้าวตั้งท้องและเปลี่ยนเป็นเมล็ดข้าวแล้ว จึงเรียกพิธีช่วงนี้อีกชื่อหนึ่งว่า บุญข้าวเม่า

4.2 ประเพณีของอีสานที่ชาวบ้านป่าเลายังคงปฏิบัติอยู่

ประเพณีของชาวบ้านป่าเลาก็ทำเหมือนกับคนอีสานที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทุกประการ เช่น ทำบุญทอดกฐิน งานบุญพระเวส บุญบั้งไฟ บุญข้าวสาก บุญข้าวจี่ ซึ่งชาวบ้านทุกคนจะมีส่วนร่วมในงานพิธีทั้งหมดหรือการบวชนาคเมื่อถึงเวลาก่อนเข้าพรรษาก็จะมีพิธีการทำบุญเบิกฟ้า ถ้าบ้านไหนมีลูกหลานที่อายุครบบวช ก็จะนำลูกหลานมาบวช มีการสู่ขวัญนาคมีการ แห่นาค

ส่วนการแต่งงานก็มีการสู่ขอ มีการเรียกสินสอด เชิญแขกมาร่วมงาน มีการผูกข้อมือบ่าวสาว มีหมอสู่ขวัญให้บ่าวสาว ซึ่งพิธีดังกล่าวเป็นการประกอบพิธีเหมือนกับพิธีการแต่งงานของคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

งานศพก็จะมีพิธีกรรมทางสงฆ์ โดยจะมีผู้นำทางฆราวาสคือมัคทายกเป็นหัวเรี่ยวหัวแรง เมื่อทำพิธีทางสงฆ์เสร็จแล้วก็จะนำไปเผาโดยมีญาติพี่น้องผู้ตายมาช่วยในงานเผาแต่จะมีข้อแม้อยู่อย่างหนึ่งคือถ้ามีคนตายติดกัน คนที่ตายทีหลังจะถูกนำไปเผาก่อน ข้อปฏิบัติแบบนี้จะมีอยู่แต่เฉพาะในชุมชนที่อยู่ที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4.3 งานบุญของหมู่บ้านป่าเลาที่ยังคงปฏิบัติอยู่

บุญคูณลาน

สถานที่สำหรับนวดข้าวเรียกว่าลาน การนำเอาข้าวที่นวดแล้วมากองขึ้นให้สูง เรียกคูณลาน ชาวนาที่ทำนาได้ผลเมื่อต้องการบำเพ็ญกุศลมีให้ทานเป็นต้น ก็จัดเอาลานเป็นสถานที่ที่ทำบุญ การทำบุญในสถานที่ดังกล่าวเรียกบุญคูณลาน กำหนดเอาเดือนยี่เป็นเวลาทำ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบุญเดือนยี่

มูลเหตุแห่งการทำ เรื่องเดิมมีว่า สมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่ากัสสปะมีชาวนาสองพี่น้องทำนาร่วมกันเมื่อข้าวเป็นน้ำนม น้องชายอยากจะทำข้าวมธุปายาสถวายแต่พระสงฆ์มีพระกัสสปเป็นประธาน ในการถวายทานทุกครั้งน้องชายตั้งความปรารถนาเป็นพระอรหันต์ครั้นมาถึงศาสนาพระโคดมน้องชายได้มาเกิดเป็นพราหมณ์นามว่าโกญทัญญะ ได้ออกบวชเป็นพระภิกษุองค์แรกได้รับสมณฐานันดรศักดิ์ที่รัตตัญญู

ส่วนพี่ชายที่ได้ถวายข้าวเพียงครั้งเดียวคือในเวลาทำนาแล้วได้ตั้งปณิธานขอให้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคล ครั้นมาถึงศาสนาพระโคดมได้มาเกิดเป็นสุภัททปริพาชกบวชในพระพุทธศาสนา แต่ไม่มีโอกาสเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าจวนพระองค์จะเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน ได้เข้าไปทูลถามความสงสัยกับพระองค์ภายในม่าน เวลาจบเทศน์ได้สำเร็จเป็นอนาคามีเป็นอริยบุคคลองค์สุดท้ายการถวายข้าวเป็นทานมีอานิสงส์มาก จึงถือเป็นประเพณีถวายมาจนทุกวันนี้ บุญกุ้มข้าวใหญ่ การนำข้าวเปลือกมารวมกันทำบุญกุ้มข้าวใหญ่ พิธีทำเหมือนกับบุญคุ้ม ต่างแต่สถานที่ที่จะทำบุญกุ้มข้าวใหญ่ต้องเป็นศาลากลางบ้าน ศาลาโรงธรรม ทุกครัวเรือนหาบข้าวเปลือกของตนออกมารวมกันกลางคืนมีการเจริญพระพุทธมนต์รับศีลฟังเทศน์ มีมหรสพตอนเช้ามีถวายอาหารแล้วถวายข้าวเปลือก การทำบุญกุ้มข้าวใหญ่ถือว่าได้บุญได้กุศลมาก จึงมีคนนิยมทำกันเป็นประจำปีทุก ๆ บ้านด้วย

บุญข้าวจี่

ข้าวเหนียวที่ปั้นโรยเกลือทาไข่ไก่ แล้วจี่ไฟให้สุกเรียกข้าวจี่การทำบุญมีให้ทานข้าวจี่เป็นต้น เรียกบุญข้าวจี่การทำบุญข้าวจี่มีคนนิยมทำกันมาก เพราะถือว่าได้บุญกุศลมาก และเป็นกาละทานชนิดหนึ่ง เวลาทำกำหนดเอาเดือนสามเพราะมีกำหนดเช่นนี้ จึงมีชื่อเรียกอย่างหนึ่งว่าบุญเดือนสาม

มูลเหตุแห่งการทำ มีเรื่องเล่าไว้ว่าพระธรรมบทว่า คราวนี้ นางปุณณทาสีได้ทำขนมแป้งจี่ (ข้าวจี่) ถวายแด่พระพุทธเจ้าและพระอานนท์ นางคิดว่าเมื่อพระองค์รับแล้วคงจะไม่ฉัน

เพราะอาหารของเราไม่ปราณีตคงจะโยนให้กาให้สุนัขกินเสีย เมื่อพระองค์ทรงทราบวาระจิตของนางปุณณทาสีแล้ว จึงรับสั่งให้พระอานนท์ปูลาดอาสนะลง ทรงประทับนั่งฉันขนมแป้งจี่ ณ ที่นั่นพอนางปุณณทาสีได้เห็นก็เกิดความปิติยินดีสุดกำลัง พระองค์ทรงแสดงธรรมให้ฟัง นางก็ได้บรรลุโสดาปัตติผล เป็นอริยบุคคลเพราะข้าวจี่เป็นมูลเหตุ ดังนั้นชาวนาเมื่อเก็บเกี่ยวแล้วจึงพากันทำบุญข้าวจี่ เพราะการถวายข้าวจี่มีอานิสงส์มาก

พิธีทำ ชาวบ้านจัดหาฟืนและไม้เสียบมาไว้ที่เรือนของตน รุ่งเช้าจุดไฟขึ้น เอาข้าวเหนียวปั้นเป็นปั้นๆโรยเกลือ จี่ไฟเอาไข่ไก่ทาให้ทั่วแล้วจี่ไฟให้สุก เอาน้ำอ้อยก้อนยัดเข้าข้างใน ปั้นข้าวจี่กะให้พอดีที่จะกินและทานแล้วนิมนต์พระสงฆ์มารวมกันที่ศาลาโรงธรรม ญาติโยมก็มาพร้อมกันแล้ว อาราธนาศีล ว่าคำถวายข้าวจี่ไปใส่บาตร พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว ญาติโยมยกอาหารคาวหวานไปถวาย พระสงฆ์ฉันเสร็จแล้วอนุโมทนาเป็นเสร็จพิธีถวายข้าวจี่ต่อนี้ไปพระสงฆ์จะเทศน์ฉลองข้าวจี่ และเทศน์หนังสือลำต่างๆ ตลอดวัน

บุญพระเวส

บุญที่มีการเทศน์พระเวสหรือมหาชาติ เรียกบุญพระเวส เป็นหนังสือชาดกที่แสดงถึงจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าคราวพระองค์เสวยพระชาติเป็นเวสสันดรเป็นหนังสือเรื่องยาวมี 14 ผูก บุญพระเวสสันดรกำหนดทำในเดือนสี่ เพราะมีกำหนดการจึงเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า บุญเดือนสี่

มูลเหตุแห่งการทำพระเวส มีเรื่องเล่าไว้ ในหนังสือเทศน์มาลัยหมื่น มาลัยแสนว่า ครั้งหนึ่งมาลัยเถรเจ้าได้ขึ้นไปไหว้พระธาตุเกษแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ได้สนทนากับพระศรีอริยเมตตรัยผู้ซึ่งจะได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตว่า ถ้ามนุษย์ผู้ใดปรารถนาจะได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารย์ จะต้องเคารพบิดา มารดา สมณะ ครูบาอาจารย์ และจะต้องฟังเทศน์มหาชาติคาถาพันให้จบภายในวันเดียว เหตุที่หวังอานิสงฆ์จากการฟังเทศน์มหาชาตินี้เอง จึงเกิดประเพณีการทำบุญพระเวสขึ้นด้วยแรงปราถนาจะได้ไปเกิดในโลกพระศรีอารย์ เหตุที่ชาวบ้านทั้งหลายต้องการไปเกิดในโลกพระศรีอารย์ เพราะมีความเชื่อว่า โลกมนุษย์ในยุคของพระศรีอารย์ จะเป็นโลกที่อุดมสมบูรณ์ที่สุด มีมนุษยธรรม และความเป็นธรรมในสังคมมากที่สุด

พิธีทำบุญ จะกระทำกันในวันเดือนสี่ข้างแรมถึงเดือนห้า ก่อนถึงวันทำบุญ ชาวบ้านทุกคนจะพากันมาเตรียมงานที่วัด มีการจัดทำธงทิวประดับตามศาลาโรงธรรมและบริเวณรอบๆศาลาโรงธรรม ตลอดจนสองข้างถนนทางเข้าภายในวัด และจะมีธงปราบมารผืนใหญ่ ปักประจำทิศทั้งแปดเพื่อป้องกันพญามารภายในศาลาโรงธรรม จะตกแต่งประดับด้วยดอกไม้ ต้นไม้ ประเภทกล้วย อ้อย ทางด้านตะวันออกของศาลาโรงธรรมจะสร้างหิ้งพระอุปคุต ภายในจะมีเครื่อง

อัฐบริขารพระอุปคุตเช่น บาตร 1 ร่ม 1 กระโถน 1 กาน้ำ 1 จีวร 1 มูลเหตุที่ปลูกหอพระอุปคุตไว้ทางด้านตะวันออกของศาลาโรงธรรม เพราะชาวบ้านเชื่อว่าพระอุปคุตจะช่วยปราบมารที่จะมารังควาญพิธีทำบุญพระเวส เพราะถ้ามารมารังควาญในพิธีจะทำให้นักเทศน์ เทศน์ไม่ได้ สุ้มเสียงไม่ไพเราะ ดังนั้นในวันโฮมคือวันก่อนวันทำบุญหนึ่งวัน ชาวบ้านจะนิมนต์พระอุปคุตให้มาสิงสถิตอยู่ในหอพระอุปคุต เมื่อใกล้ถึงวันทำบุญพระเวส พวกฝ่ายผู้หญิง จะไปรวมตัวกันที่วัด เพื่อจัดขบวนแห่พระเวสเข้าเมือง พิธีเชิญพระเวสเข้าเมืองของชาวบ้านจะกระทำที่ใต้ต้นไม้ใหญ่ริมหนอง เสร็จแล้วก็พาขบวนแห่ แห่ไปรอบๆหมู่บ้าน โดยชาวบ้านจะช่วยกันถือผ้าที่เขียนเป็นรูปเป็นเรื่องราวของพระเวสสันดร และจะมีดนตรีที่ใช้ประกอบในขบวนแห่ โดยใช้ดนตรีของหมู่บ้านมีกลองยาว ฉิ่ง ฉาบ แคน พิณ ซึง พร้อมทั้งมีขบวนระบำรำฟ้อน มีการจุดบ้องไฟ จุดตะไลด้วย เมื่อแห่กันจนรอบหมู่บ้านแล้ว ก็แห่กลับมายังวัดและนำผ้าที่วาดเป็นพระเวสสันดรในกัณฑ์ต่างๆขึ้นไปขึงบนศาลา ในตอนกลางคืนจะมีการเจริญพระพุทธมนต์ แล้วมีการเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน เสร็จแล้วมีการสมโภชโดยมหรสพ เช่นหมอลำ หมอแคน ซึ่งได้รับการว่าจ้างมาจากอีสาน หรือบางทีก็ใช้วงดนตรีของหมู่บ้าน ครั้นถึงเวลา 4 นาฬิกาของวันรุ่งขึ้นซึ่งเป็นวันทำบุญจะมีการแห่ข้าวพันก้อน จะแห่ข้าวพันก้อนไปรอบๆ โรงธรรม 3 รอบ ในขณะแห่ก็จะกล่าวคาถาบูชาข้าวพันก้อนไปพร้อมๆ กันด้วย เมื่อแห่ครบ 3 รอบแล้ว ก็จะถวายข้าวพันก้อนแก่พระอุปคุตและนำข้าวไปเรียงรายไว้ตามธงทิวต่างๆ แล้วประกาศเทวดา อาราธนาพระเทศน์สังกาศ เมื่อเทศน์สังกาศเสร็จแล้วพระสงฆ์จะเทศน์พระเวสสันดรต่อ โดยการสวดกัณฑ์ที่ 1 คือกัณฑ์ทศพรจนถึงกัณฑ์ที่ 13 คือนครกัณฑ์ จะเทศน์ติดต่อกันไปตามลำดับโดยไม่มีการพัก แต่จะมีการเปลี่ยนพระผู้เทศน์ในแต่ละกัณฑ์ สำหรับวัดป่าเลาในการเทศน์พระเวส จะมีศรัทธาจากวัดต่างๆที่อยู่ใกล้เคียงกันและได้รับการเชื้อเชิญ ก็จะจัดกัณฑ์เทศน์มาร่วมงาน เพื่อเป็นเจ้าภาพในแต่ละกัณฑ์ก่อนที่พระจะขึ้นเทศน์บนธรรมาสน์ เจ้าภาพก็จะจัดธูปเทียนบูชา หว่านข้าวสารตามประเพณี เมื่อเทศน์จบในแต่ละกัณฑ์ก็จะลั่นฆ้องเป็นสัญญาณให้เจ้าของกัณฑ์เทศน์ถวายจตุปัจจัย ในขณะที่พระกำลังเทศน์อยู่นั้น ในกลุ่มของชาวบ้านที่มานั่งฟังเทศน์ก็จะมีคนถือบาตรเดินไปมา เพื่อให้อุบาสกอุบาสิกาได้เอาเงินใส่ลงในบาตร เงินส่วนนี้เรียกว่าเงินแถมสมภาร เมื่อพระเทศน์จบก็จะนำเงินที่ได้นี้ไปถวายพระในการเทศน์มหาชาติ ที่วัดป่าเลา จะเป็นการเทศน์โดยใช้ภาษาอีสานทั้งหมด รวมทั้งคัมภีร์ที่พระผู้เทศน์ถือในขณะเทศน์ก็เป็นคัมภีร์ภาษาอีสานได้มาจากญาติโยมที่กลับไปเยี่ยมบ้านแล้วซื้อมาถวายวัด นอกจากการฟังเทศน์มหาชาติแล้วยังมีกิจกรรมอีกอย่างหนึ่งที่ชาวบ้านป่าเลาจะแบ่งออกเป็นกลุ่ม ตามกลุ่มที่อยู่อาศัย จะรวมตัว

กันทำกัณฑ์หลอน โดยในแต่ละกลุ่มจะรวบรวมเครื่องไทยทานและเงินเพื่อนำมาถวายพระที่เทศน์มหาชาติ

วิธีการทำกัณฑ์หลอน ชาวบ้านจะตัดต้นกล้วยเป็นท่อน แล้วนำกิ่งไม้ไผ่มาเสียบไว้ แล้วเอาเครื่องไทยทานและเงินผูกติดเข้ากับกิ่งไม้ เสร็จแล้วก็ตั้งขบวนแห่กัณฑ์หลอนออกมาจากที่ตั้งกลุ่มของแต่ละกลุ่ม เมื่อถึงเวลาประมาณ 15-16 นาฬิกา ก็จะเริ่มนำขบวนแห่ออกมาที่วัด ในการแห่จะมีเครื่องดนตรีต่างๆ เช่นกลองยาว แคน ฉิ่ง ฉาบ ซึ่งแล้วแต่ว่าแต่ละกลุ่มใครมีเครื่องดนตรีอะไรก็นำมาใช้ในการแห่ มีการรำฟ้อนในขบวนแห่ด้วย เมื่อมาถึงวัดก็จะนำไปถวายกับพระสงฆ์ การเทศน์มหาชาตินี้จะเริ่มเทศน์ตั้งแต่ประมาณ 4 นาฬิกา และจะไปจบเอาประมาณ 20 นาฬิกา เมื่อเทศน์กัณฑ์สุดท้ายจบ ชาวบ้านก็จะนำดอกไม้ และเครื่องสักการะไปถวายพระ จากนั้นพระสงฆ์ก็จะให้พร และสวดชยันโตจบแล้วพระผู้ใหญ่ประพรมน้ำมนต์ ก็เป็นอันเสร็จพิธี

บุญขึ้นปีใหม่หรือตรุษสงกรานต์

เดือน 5 ทำบุญขึ้นปีใหม่ สรงน้ำพระพุทธรูป ในระหว่างบุญนี้ทุกคนจะหยุดงานธุรกิจประจำวัน โดยเฉพาะมีวันสำคัญดังนี้

- *วันสังขารล่วง* เป็นวันแรกของงานจะนำพระพุทธรูปลงมาทำความสะอาดและตั้งไว้ ณ สถานที่อันสมควร แล้วพากันสรงพระด้วยน้ำหอม
- *วันสังขารเน่า* เป็นวันที่สองของงาน พากันทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บิดา มารดา และญาติที่ส่งลับไปแล้ว
- *วันสังขารขึ้น* เป็นวันที่สามของงาน ทำบุญตักบาตรถวายภัตราหาร แด่ พระ–เณร แล้วทำการคารวะ บิดา มารดา และคนแก่ ส่งท้ายด้วยพิธีบายศรีสูขวัญ

บุญเลี้ยงตาแฮก

การเลี้ยงตาแฮก ฤดูเดือน 6 ถือเป็นต้นฤดูฝน ชาวนาก่อนจะลงมือทำนา มักจะเลี้ยงตาแฮกก่อน ตาแฮกถือกันว่าเป็นเจ้าของนา ตามประวัติที่กล่าวไว้ในการทำบุญข้าวสาก ตาแฮกเป็นนางยักษิณี จะอย่างไรก็ตาม เมื่อถึงเดือน 6 ชาวนาจะเตรียมอาหารไป มีไก่ต้มและของหวาน นำไปเลี้ยงตาแฮกแล้วอธิษฐานว่า ถ้าฝนจะดีหรือจะแล้งให้ตาแฮกไปเข้าฝัน ปรากฏว่าได้ผลดี

การแฮกนา โดยปกติการแฮกนา เลือกเอาวันพฤหัส จะเป็นข้างขึ้นหรือแรมก็ได้ เมื่อเลี้ยงตาแฮกแล้ว ชาวนาจะเตรียมไถลงแฮกนา การแฮกนามักจะไถเป็นวงกลมๆ แล้วสังเกตดูก้อนขี้ไถ คนที่ฉลาดดูก้อนขี้ไถแล้วสามารถทำนายได้ว่าปีนี้ฝนจะดีหรือแล้ง

นาตาแฮก นาตาแฮกเป็นนาธรรมดา แต่ที่แจนาเขาปั้นคันนาให้สูง กว้างยาวประมาณ 4 ศอก ปักเสา 4 ต้นเอาหนามล้อมรั้วไว้ ข้างในปลูกต้นข้าวไว้ 7-8 ต้น ข้าวที่ปลูกไว้นี้เป็นข้างอธิษฐาน ข้าวจะงามหรือไม่ ให้สังเกตที่ตรงนา การลงมือแฮกนาก็แฮกลงที่นาตานี้ นาตานี้จึงเรียกนาตาแฮก คือนาที่ลงมือทำที่แรก

การทำบุญข้าวประดับดิน

ข้าวประดับดิน คือห่อข้าวและของคาวหวานพร้อมทั้งหมากพลู บุหรี่ ห่อด้วยใบตองแล้วนำไปไว้ตามพื้นดิน เหตุผลในการนำข้าวไปวางไว้ตามพื้นดิน ก็คือเป็นการให้ทานแก่ผีบรรพบุรุษ และอีกเหตุผลหนึ่งก็คือ เพื่อเลี้ยงพระภิกษุสงฆ์ บุญข้าวประดับดิน หรือ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า บุญเดือนเก้า เพราะการกำหนดการทำบุญข้าวประดับดิน จะทำในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 มูลเหตุแห่งการทำบุญข้าวประดับดิน มีเรื่องเล่าไว้ในพระธรรมบทว่าญาติของพระเจ้าพิมพิสารกินของสงฆ์ เมื่อตายแล้วไปเกิดในนรก ครั้นเมื่อพระเจ้าพิมพิสารถวายทานแด่พระพุทธเจ้า มิได้อุทิศส่วนกุศลให้เหล่าญาติที่ตายไปตกกลางคืนพวกญาติที่ตายไป จึงมาแสดงตัวเปล่าเสียงน่ากลัวรอบพระราชนิเวศน์ เมื่อถึงเวลารุ่งเช้าพระเจ้าพิมพิสารจึงไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าทรงแจ้งให้ทราบว่า เป็นเพราะเมื่อทำทานพระเจ้าพิมพิสารไม่ได้อุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไป บรรดาญาติเหล่านั้นหิวโหยจึงมาร่ำไห้ขอส่วนบุญ พระเจ้าพิมพิสารจึงได้ถวายทานแด่พระพุทธองค์อีกครั้งหนึ่งเสร็จและก็อุทิศส่วนกุศลให้เหล่าญาติที่ล่วงลับไป ดังนั้นเหตุผลในการทำบุญข้าวประดับดินก็คือ การทำบุญเพื่อส่งความระลึกไปยังญาติหรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป เป็นการให้ทานที่ เรียกว่า เปรตพลี และถวายทานแด่พระสงฆ์เรียกว่า เทวดาพลี

พิธีทำบุญข้าวประดับดิน ชาวบ้านจะถือเอาวันแรม 13 ค่ำ เป็นวันโฮม มีการเตรียมอาหารคาวหวาน บุหรี่ หมาก ไว้ทำบุญทำทาน อาหารคาวหวานที่ทำจะต้องทำให้อาหารส่วนที่สองนำไปแจกจ่ายญาติพี่น้อง อาหารส่วนที่สามนำไปอุทิศเป็นทานแก่ญาติที่ล่วงลับไป อาหารส่วนที่สี่นำไปถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ และในวันนี้ ก็จะมีการนำเอาอกหารหวานไปฝากญาติและเพื่อนบ้านใกล้เรือนเคียง ตกตอนเย็นที่วัดก็จะมีการสวดชัยมงคลคาถา วันแรม 14 ค่ำ ในตอนเช้ามืด พระจะตีกลองเป็นสัญญาณให้ชาวบ้านนำอาหารคาวหวาน หมากพลู บุหรี่ ที่เตรียมไว้ในวางบนพื้นดิน อุทิศส่งไปให้ญาติที่ตายไปแล้วโดยอาหารจะห่อด้วยใบตอง และนำไปวางไว้ในเขตวัด เมื่อวางอาหารเสร็จแล้วก็จะหลั่งน้ำบอกให้ญาติมารับทานที่ทำให้ เมื่อสว่างแล้วชาวบ้านก็จะนำเอาอาหารอีกส่วนหนึ่งไปตักบาตรและร่วมกันถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ที่วัด เมื่อรับฟังเทศน์ 1 กัณฑ์แล้วก็เป็นอันเสร็จพิธี

การทำบุญข้าวสาก

มูลเหตุแห่งการทำบุญข้าวสากมีจุดประสงค์คล้ายกับการทำบุญข้าวประดับดิน จุดประสงค์แรกก็คือเป็นการถวายทานแด่พระสงฆ์และเพื่อเป็นเปรตพลีแก่ญาติผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว คำว่าสาก มาจากคำว่า สลาก วันขึ้นสิบสี่ค่ำเดือนสิบ ชาวบ้านจะเตรียมงาน โดยการเตรียมเครื่องไทยทาน เตรียมอาหารคาวหวาน มีหมาก พลู โดยอาหารคาวหวานและหมากพลูจะห่อเอาไว้โดยใช้ใบตองห่อ

พิธีทำบุญข้าวสาก ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ในตอนเช้าชาวบ้านจะทำบุญเลี้ยงพระ และฟังพระธรรมเทศนา 1 กัณฑ์ ในตอนเพล ชาวบ้านจะเตรียมห่อข้าวสลากภัตมาที่วัดสองห่อ ห่อข้าวใหญ่ เป็นห่อข้าวที่จะนำไปถวายพระ โดยจะเอาข้าวเหนียวปลาย่าง เนื้อย่าง ไก่ย่าง หรืออาหารแห้ง ห่อด้วยใบตองหรืออาจจะมีแจ่วบอง ปลาร้าห่อเป็นห่อเล็ก แล้วใส่รวมไปในห่อข้าวด้วยเสร็จแล้วก็นำห่อข้าวไปถวายพระเพล ห่อข้าวเล็ก เป็นห่อข้าวที่จะนำไปอุทิศส่วนกุศลให้กับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ภายในห่อข้าวจะมี ข้าวปลา ขนม กล้วย อ้อย พริก ปลาร้า และของกินอื่น ๆ ที่ชาวบ้านแต่ละคนจะหามาได้ห่อรวมกันและในห่อข้าวเล็กยังมีการห่อหมากพลู บุหรี่ ห่อรวมเอาไว้อีกด้วย เมื่อพระฉันเพลเสร็จ ชาวบ้านจะนำห่อข้าวเล็กไปวางไว้ตามบริเวณวัด เมื่อเสร็จพิธีที่วัดแล้วชาวบ้านบางคนก็จะนำข้าวสากไปบูชาตาแฮกที่นา

บุญออกพรรษา

พรรษาหมายถึงฤดูฝน ปีหนึ่งมี 4 เดือน คือตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 8 ถึงขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 การเข้าพรรษากำหนด 3 เดือนแล้วให้ออก อีก 1 เดือนให้หาผ้าจีวรมาผลัดเปลี่ยน การทำบุญมีให้ทานเป็นต้นเกี่ยวแก่การออกพรรษานี้ เรียกบุญออกพรรษา เพราะมีกำหนดการทำในระหว่างเดือน สิบเอ็ด จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า บุญเดือนสิบเอ็ด

มูลเหตุแห่งการทำ เพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ได้มีโอกาสว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ให้พระภิกษุสงฆ์ได้เที่ยวอบรมศีลธรรมและบวชกุลบุตรสืบต่ออายุพระศาสนาให้พระภิกษุได้ไปเยี่ยมญาติ ถามถึงสารทุกข์สุกดิบ บิดา มารดา เป็นต้น ให้พระภิกษุได้มีเวลาหาผ้ามาผลัดเปลี่ยน

ใต้ประทีป ในวันออกพรรษา พระสงฆ์จะจัดทำเรือไฟขึ้นในวัด ตรงหน้าโบสถ์ ใช้เสาไม้หรือต้นกล้วย 4 ต้น พื้นปูด้วยกาบกล้วย มีหัวหางคล้ายเรือ ตอนกลางคืนนำดอกไม้ธูปเทียนมาจุดบูชา ถือว่าทำเป็นพุทธบูชา ได้บุญกุศลมาก มีตัวอย่าง เช่นพระอนุรุทธเถระ เป็นพระอรหันต์ได้รับการยกย่องว่ามีตาทิพย์ ทั้งนี้เกิดจากอานิสงส์ได้ให้ประทีปเป็นทาน

ปล่อยเรือไฟ (ไหลเฮือไฟ)

ในวันออกพรรษานั้นจะมีการทำเรือไฟ คือการเอาท่อนกล้วยหรือไม้ไผ่มาทำรูปเรือ เวลาประมาณทุ่มเศษ ก็จุดไฟให้สว่าง ปล่อยเรือไปตามน้ำ การทำก็เพื่อเป็นพุทธบูชาคือบูชารอยพระพุทธบาทที่แม่น้ำนัมมานที

ถ้าเป็นชนบทห่างไกลแม่น้ำ จะปล่อยเรือวันออกพรรษาไม่สะดวก ก็เลื่อนไปเป็นวันแรม 1 ค่ำ จัดหาเครื่องตกแต่งเรือ แบกหามไปรวมกันทำที่ท่าน้ำมีการถวายอาหารบิณฑบาตรและเลี้ยงดูกัน ตกตอนบ่ายก็ประดับตกแต่งเรือ ภายในเรือมีขนม ข้าวต้ม กล้วย อ้อย เสื่อ สาด ภายนอกก็มีฝ้ายในไหมหลอดมีการเล่นประเภทต่าง ๆ เวลาบ่าย 5 โมง มีการรับศีล สวดมนต์ ฟังเทศน์ ตกตอนค่ำก็นำเรือออกไปปล่อย แล้วกลับบ้าน

ซวงเฮือ การนำเรือมาแข่งกัน เรียกซวงเฮือ วัดที่อยู่ใกล้แม่น้ำมักจะมีเรือแข่ง การแข่งกำหนดเอาเดือนสิบเอ็ด จะเอาวันไหนก็ได้ การแข่งเรือเป็นการสนุกสนานมากเป็นการวิสาสะพบปะกันในระหว่างเพื่อนบ้าน

บุญแจกข้าว

บุญแจกข้าวเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เฉพาะญาติสนิท เช่น บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา เป็นต้น ปกติจะทำบุญอุทิศให้เมื่อถึงแก่กรรมไปแล้วประมาณไม่เกิน 1 ปี นานที่สุดไม่เกิน 3 ปี ซึ่งทำกันใหญ่โตเป็นพิเศษ และการทำบุญจะเจาะจงลงไปเลยว่าทำบุญแจกข้าวหาใคร คือทำบุญอุทิศให้แก่ใครนั่นเอง การทำบุญแจกข้าวนิยมทำกันหนหนึ่งต่อคนตายคนหนึ่งเท่านั้น นิยมทำกันในเดือนสามและเดือนสี่จะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้และมักจะทำบุญให้ตรงกับวันโกนหรือวันพระ การทำบุญแจกข้าวนี้ชาวอีสานถือเป็นเรื่องสำคัญมากเพราะถือว่าทุกคนเมื่อถึงแก่กรรมแล้วจะต้องได้กินข้าวแจก หากบุคคลใดเมื่อตายไปแล้วไม่มีใครแจกข้าวให้ เข้าใจกันว่าบุคคลนั้นจะต้องได้รับความอดอยากและไม่ไปผุดไปเกิด วิญญาณจะคงวนเวียนคอยหาข้าวแจกอยู่นั่นเอง ตระกูลใดเมื่อญาติสนิทถึงแก่กรรมไม่ทำบุญแจกข้าวให้มักจะเป็นที่ดูหมิ่นของคนอื่นถูกชาวบ้านนินทาในทางไม่ดี หาว่าเป็นผู้ไม่รู้จักบุญคุณ เป็นคนเห็นแก่ตัวไม่รู้จักเสียสละเพื่อผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

4.4 ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม สามารถสรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างบ้านป่าเลา เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ในการทำบุญตามประเพณี ซึ่งแยกกลุ่มตัวอย่างตามสถานที่เกิดที่จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและที่จังหวัดเชียงราย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5 การมีส่วนร่วมในการทำบุญตามประเพณี

ประเพณี	เกิดอีสาน	เกิดเชียงราย	ค่านัยสำคัญทางสถิติ
บุญคูณลาน	เข้าร่วมร้อยละ 66	เข้าร่วมร้อยละ 43 น้อยกว่าเกิดอีสาน	.05
บุญข้าวจี่	ส่วนมากร่วม	ส่วนมากร่วมแต่น้อยกว่าเกิดอีสาน	.10
บุญพระเวส (บุญข้าวปุ้น)	ส่วนมากร่วม	ส่วนมากร่วมแต่น้อยกว่าเกิดอีสาน	.05
บุญแห่ข้าวพันก้อน	ส่วนมากร่วม	ส่วนมากร่วมแต่น้อยกว่าเกิดอีสาน	.04
บุญเลี้ยงตาแฮก	ส่วนมากร่วม	ส่วนมากร่วมแต่น้อยกว่าเกิดอีสาน	.000
บุญข้าวประดับดิน	ส่วนมากร่วม	ส่วนมากร่วมแต่น้อยกว่าเกิดอีสาน	.000
บุญแจกข้าว	ส่วนมากร่วม	ส่วนมากร่วมแต่น้อยกว่าเกิดอีสาน	.10
บุญออกพรรษา	ส่วนมากร่วม	ส่วนมากร่วมแต่น้อยกว่าเกิดอีสาน	.000
เซ่นไหว้ดอนปู่ตา	เข้าร่วมร้อยละ 74.8	เข้าร่วมร้อยละ 47.8 น้อยกว่าเกิดอีสาน	.001

เมื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการทำบุญประเพณีต่างๆ ระหว่างเพศชายกับเพศหญิงนั้นไม่พบความแตกต่างที่มีนัยสำคัญ ยกเว้นการเข้าร่วมงานบุญข้าวสากเป็นประจำทุกปีซึ่งเพศหญิงมีส่วนร่วมมากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 94.4: 84.0; $P < .036$)

2. ข้อมูลจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างบ้านป่าเลา เกี่ยวกับเรื่อง "การให้ความสำคัญต่อการทำบุญตามประเพณี" ซึ่งแยกกลุ่มตัวอย่างตามสถานที่เกิด ที่จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและที่จังหวัดเชียงราย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6 การให้ความสำคัญต่อการทำบุญตามประเพณี

ประเพณี	เกิดอีสาน เห็นว่าสำคัญ	เกิดเชียงราย เห็นว่าสำคัญ	ค่านัยสำคัญทางสถิติ
บุญคูณลาน	ร้อยละ 33.3	ร้อยละ 40.3 (ไม่ต่างจากเกิดอีสาน)	.323
บุญข้าวจี่	ร้อยละ 89.8	ร้อยละ 88.1 (ไม่ต่างจากเกิดอีสาน)	.704
บุญเลี้ยงตาแฮก	ร้อยละ 59.9	ร้อยละ 43.3 (น้อยกว่าเกิดอีสาน)	.024
บุญข้าวประดับดิน	ร้อยละ 94.6	ร้อยละ 83.6 (น้อยกว่าเกิดอีสาน)	.009
บุญแจกข้าว	ร้อยละ 91.8	ร้อยละ 92.5 (ไม่ต่างจากเกิดอีสาน)	.86
บุญข้าวสาก	ร้อยละ 95.9	ร้อยละ 86.6 (น้อยกว่าเกิดอีสาน)	.013
เซ่นไหว้ดอนปู่ตา	ร้อยละ 66.7	ร้อยละ 47.8 (น้อยกว่าเกิดอีสาน)	.009
แห่นางแมว	ร้อยละ 25.9	ร้อยละ 40.3 (มากกว่าเกิดอีสาน)	.033
สู่ขวัญควาย	ร้อยละ 19.0	ร้อยละ 31.3 (มากกว่าเกิดอีสาน)	.047
บุญซวงเฮือ	ร้อยละ 17.7	ร้อยละ 32.8 (มากกว่าเกิดอีสาน)	.014
การสะเดาะเคราะห์	ร้อยละ 69.4	ร้อยละ 77.6 (มากกว่าเกิดอีสาน)	.399

เมื่อเปรียบเทียบการให้ความสำคัญต่อการทำบุญตามประเพณี แยกตามเพศชายกับเพศหญิงพบว่าเพศชายให้ความสำคัญแก่งานสู่ขวัญควายมากกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 32.1:13.9; P<.002) และเพศชายให้ความสำคัญแก่งานบุญซวงเฮือ มากกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 30.2: 14.8; P <.007) นอกจากนั้นไม่มีความแตกต่างระหว่างเพศในการให้ความสำคัญแก่งานบุญต่างๆ

ข้อควรสังเกตคือจำนวนร้อยละของตัวอย่างทั้งสองเพศที่ให้ความสำคัญแก่งานบุญตามประเพณีบางอย่างน้อยกว่าร้อยละ 50 เช่น งานบุญคูณลาน เพศชายให้ความสำคัญร้อยละ 35.8 ขณะที่เพศหญิงให้ความสำคัญร้อยละ 35.2 งานบุญสู่ขวัญควาย เพศชายให้ความสำคัญร้อยละ 32.1 ขณะที่เพศหญิงให้ความสำคัญร้อยละ 13.9 งานบุญซวงเฮือ เพศชายให้ความสำคัญร้อยละ 30.2 ขณะที่เพศหญิงให้ความสำคัญร้อยละ 14.8 ดังนั้นอาจนำไปอภิปรายในบทอภิปรายว่าด้วยเรื่องการธำรงรักษาวัฒนธรรมได้

3. ข้อมูลจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างบ้านป่าเลา เกี่ยวกับเรื่อง "การดำรงชีวิต" ซึ่งแยกเปรียบเทียบอาชีพของกลุ่มตัวอย่างตามสถานที่เกิด ที่จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและที่จังหวัดเชียงราย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 การดำรงชีพ

อาชีพ	เกิดอีสาน	เกิดเชียงราย	ค่านัยสำคัญทางสถิติ
ทำนา	ร้อยละ 99.3	ร้อยละ 98.5 ไม่ต่างจากผู้ที่เกิดอีสาน	.828
ปลูกหม่อน	ร้อยละ 91.5	ร้อยละ 64.2 น้อยกว่าผู้ที่เกิดอีสาน	.000
เลี้ยงไหม	ร้อยละ 89.1	ร้อยละ 67.2 น้อยกว่าผู้ที่เกิดอีสาน	.000
เลี้ยงสัตว์	ร้อยละ 93.2	ร้อยละ 96.5 แต่ผู้ที่เกิดอีสานเลี้ยงเป็นประจำมากกว่า (73.5:53.7)	.011
ค้าขาย	โดยรวมร้อยละ 66.7	โดยรวมร้อยละ 64.2 แต่ผู้ที่เกิดอีสานค้าขายเป็นประจำมีมากกว่า (26.5:17.9)	.015

เมื่อเปรียบเทียบการประกอบอาชีพและวิถีการดำรงชีวิตระหว่างเพศชายกับเพศหญิง แล้วพบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างเพศยกเว้นเพียงประการเดียวคือการทำนาซึ่งเพศชายจะทำเป็นประจำมากกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 94.3: 89.8; P<.031)

วิธีการทำนาเปลี่ยนไป

คนที่เกิดที่อีสานถึงแม้ส่วนใหญ่จะใช้รถไถนามาช่วยและใช้ควายในการทำนาน้อยลง แต่ปริมาณการใช้ควายก็ยังสูงกว่าคนที่เกิดที่เชียงราย (ร้อยละ 44.0:26.9; P < .019) และใช้รถไถน้อยกว่า (ร้อยละ 87.1: 98.5; P> .045)

การใช้สมุนไพรรักษาโรค

ถึงแม้คนในหมู่บ้านป่าเลาส่วนใหญ่ยังคงใช้ สมุนไพรประกอบในการรักษาโรค แต่คนที่เกิดที่อีสานยังใช้มากกว่าคนที่เกิดที่เชียงราย (ร้อยละ 96.6:91.0; P<.001)

การหาของป่าเพื่อกินหรือขาย

คนที่เกิดที่อีสานมีการหาของป่ามาเพื่อกินและขายเป็นประจำมากกว่าคนที่เกิดที่เชียงราย (ร้อยละ 36.7: 17.9 ; P<.073) และโดยรวมแล้วคนที่เกิดที่อีสานมีการหาของป่ามาเพื่อกินและขายมากกว่าคนที่เกิดที่เชียงราย (ร้อยละ 83.7: 76.1 ; P<.073) แต่ความแตกต่างนี้ยังไม่มีนัยสำคัญเพียงพอในทางสถิติ

การใช้ปลาร้าเพื่อการปรุงอาหาร

ผู้ที่เกิดที่อีสานมีการใช้ปลาร้าเพื่อการปรุงอาหารเป็นประจำมากกว่าผู้ที่เกิดที่จังหวัดเชียงรายอย่างมีนัยสำคัญ (ร้อยละ 87.8: 62.7; P<.001) แต่โดยรวมแล้วทั้งสองกลุ่มต่างก็ใช้ปลาร้าในการปรุงอาหารและจำนวนผู้ที่ไม่ใช้ปลาร้าในการปรุงอาหารของทั้งสองกลุ่มมีน้อยมาก (ร้อยละ 0.7: 0.5)

การปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อใช้เอง

ทั้งสองกลุ่มต่างก็ปลูกใช้เองและไม่มีความแตกต่างกันในทางสถิติ

การใช้ต้นกก ต้นผือมาถักทอเป็นเสื่อเพื่อใช้สอย

แม้ทั้งสองกลุ่มยังคงใช้เสื่อกกอยู่แต่ผู้ที่เกิดที่อีสานจะยังคงนำต้นกกต้นผือมาทอเสื่อเป็นประจำมากกว่าผู้ที่เกิดที่เชียงราย (ร้อยละ 65.3: 41.8; P<.002) อาจเป็นข้อบ่งชี้ที่แสดงถึงความสนใจในการถักทอเสื่อกกใช้เองอาจกำลังลดลงในกลุ่มผู้ที่เกิดในจังหวัดเชียงราย

การใช้ปุ๋ยเคมีในการเกษตร

พบว่าผู้ที่เกิดที่อีสานมีการใช้ปุ๋ยเคมีต่างๆเพื่อการเกษตร มากกว่าผู้ที่เกิดในจังหวัดเชียงราย (ร้อยละ 81.3: 74.1; P<.172) อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าทั้งสองกลุ่มมีปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีอยู่ในระดับสูง

การใช้ปุ๋ยธรรมชาติในการเกษตร

จำนวนผู้ใช้ปุ๋ยธรรมชาติในการเกษตรทั้งสองกลุ่มไม่ต่างกันมากนัก (ร้อยละ 91.5; 94.0; P<.677)

การใช้ปุ๋ยเคมีในสวนผลไม้

ผู้ที่เกิดในอีสานใช้น้อยกว่าผู้ที่เกิดในจังหวัดเชียงรายอย่างมีนัยสำคัญ (ร้อยละ 68.0: 83.6; P<.006) นอกจากนั้นยังพบว่าทั้งสองกลุ่มใช้ปุ๋ยธรรมชาติไม่แตกต่างกัน (ร้อยละ 82.3: 83.6; p< .117)

การใช้ปุ๋ยเคมีในการทำนา

ผู้ที่เกิดในอีสานใช้น้อยกว่าผู้ที่เกิดในจังหวัดเชียงรายอย่างมีนัยสำคัญ (ร้อยละ76.9: 91.0; P<.000)นอกจากนั้นยังพบว่าทั้งสองกลุ่มใช้ปุยธรรมชาติแตกต่างกันโดยที่ผู้ที่เกิดที่อีสานจะใช้ปุ๋ยธรรมชาติเป็นประจำมากกว่าผู้ที่เกิดที่เชียงราย (ร้อยละ 43.5: 28.4; p< .017)

4. ข้อมูลจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างบ้านป่าเลา เกี่ยวกับเรื่อง "ผลกระทบของการพัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคม" พบว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมส่งผลกระทบต่อกลุ่มตัวอย่างทั้งเพศชายและเพศหญิงในการธำรงรักษาวัฒนธรรมไม่ต่างกัน ยกเว้นในเรื่องของพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับท้าวจตุโลกบาลที่เพศหญิงยังให้ความสำคัญและทำพิธีบูชาเมื่อบ่ลูกสร้างบ้านใหม่ มากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 90.7: 81.1; P<.017)

เมื่อเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างที่เกิดในอีสานกับกลุ่มตัวอย่างที่เกิดในจังหวัดเชียงรายพบข้อมูลที่น่าสนใจหลายประการดังต่อไปนี้

1. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการคมนาคมที่เจริญมากขึ้นทำให้มีการเคลื่อนตัวของประชากรออกไปทำงานนอกท้องที่มากขึ้น

2. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการมีเครื่องใช้ไฟฟ้าในบ้านทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม

3. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการได้รับรู้ข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม

4. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการที่มีสินค้าทันสมัยเข้ามาจำหน่ายในชุมชน ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม โดยมีผลกระทบในระดับเล็กน้อยต่อตัวบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่เกิดในจังหวัดเชียงรายมากกว่าคนที่เกิดในอีสาน (ร้อยละ 19.4: 6.8) แต่มีผลในระดับมากต่อตัวบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่เกิดในอีสานมากกว่าคนที่เกิดใน จังหวัดเชียงราย (ร้อยละ 46.3: 37.3) ซึ่งผลกระทบต่อตัวบุคคลที่ต่างกันระหว่างทั้งสองกลุ่มนี้มีนัยสำคัญทางสถิติ (P< .035) และแสดงถึงวิถีชีวิตที่กำลังเปลี่ยนไป

5. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการได้รับความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม

6. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการได้รับความรู้ในการเพิ่มผลผลิตทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม

7. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการที่สมาชิกในครอบครัวมีการศึกษาที่สูงขึ้นทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม

8. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการที่ชุมชนได้รับการส่งเสริมความรู้ด้านสาธารณสุขทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม

9. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการขยายพื้นที่ในการปลูกพืชไร่มีผลกระทบต่อป่าชุมชนและทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม โดยที่กลุ่มตัวอย่างที่เกิดที่อีสานมีความเห็นว่ามีผลกระทบมากในอัตราที่สูงกว่าคนที่เกิดในจังหวัดเชียงราย (ร้อยละ 76.2:70.2; P<.041)

10. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม แต่การยอมรับว่ามีผลระดับมากนั้นกลุ่มที่เกิดที่อีสานมีจำนวนสูงกว่ากลุ่มที่เกิดในเชียงราย (ร้อยละ 89.8: 84.7; P<.011)

11. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการตั้งชุมชนอีสานขึ้นมาทำให้มีการรวมกลุ่มในการแลกเปลี่ยนความคิดในการพัฒนาชุมชนและทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม

12. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าการที่ได้ปฏิบัติตามจารีตประเพณีทำให้ชุมชนสามารถจัดการปกครองระดับพื้นฐานของตนเองได้

13. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าประเพณีผูกเสี่ยวกับชุมชนคนเมืองได้ ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม

14. กลุ่มตัวอย่างซึ่งเกิดที่อีสานมีความเห็นว่าการประปาในชุมชนทำให้พิธีกรรมการแห่นางแมวเปลี่ยนไปมากในอัตราที่สูงกว่ากลุ่มที่เกิดที่เชียงราย (ร้อยละ 66.7: 59.7; P< .032)

15. ทั้งสองกลุ่มยอมรับและมีความเห็นสอดคล้องกันว่าความเจริญของบ้านเมืองทำให้การนับถือและการประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไปมาก (ร้อยละ 59.2: 58.2)

16. กลุ่มตัวอย่างซึ่งเกิดที่อีสานมีความเห็นว่าการตั้งกลุ่มผู้สูงอายุทำให้มีการถ่ายทอดความรู้ไปสู่ลูกหลานได้มากในอัตราส่วนที่สูงกว่ากลุ่มที่เกิดที่เชียงราย แต่ความแตกต่างดังกล่าวยังไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ร้อยละ 85.0: 70.2; P<.083)

5. ข้อมูลจากแบบสอบถาม และสัมภาษณ์ ของกลุ่มตัวอย่างบ้านป่าเลา เกี่ยวกับเรื่อง "วิถีการดำเนินชีวิตประจำวันและความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี" ซึ่งแยกศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างตามสถานที่เกิด ที่จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และที่จังหวัดเชียงรายซึ่งไม่พบความแตกต่างระหว่างเพศชายกับเพศหญิง ในประเด็นที่หยิบยกมาสัมภาษณ์ ยกเว้นเรื่องของการบวชที่ผู้ชาย ร้อยละ 99.1 บอกว่าเมื่ออายุครบบวชแล้วผู้ชายในครอบครัวจะเข้าบวช ในขณะที่ผู้หญิงตอบว่าจะให้บวชร้อยละ 95.3 แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าเพศหญิงให้ความสำคัญกับการบวชมากกว่า เนื่องจากตั้งระดับการคาดหวังไว้ที่เป็นประจำ (ร้อยละ 63.9: 55.7; P< .014) ในขณะที่เพศชายตอบว่าบางครั้งหรือนาน ๆ ครั้ง สูงกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 43.4: 27.7; p < .014) (แสดงว่าผู้ชายมีความเชื่อในเรื่องการบวชและจะทำไปตามความเชื่อโดยที่จะมีศรัทธาตั้งใจบวชจริงหรือไม่นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง)

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการเกิดที่อีสานกับการเกิดที่เชียงรายพบประเด็นที่น่าสนใจต่อไปนี้

1. เมื่อมีสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในครอบครัว กลุ่มที่เกิดที่อีสานจะประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อเป็นประจำ ในอัตราร้อยละ 62.6 ซึ่งสูงกว่าคนที่เกิดที่เชียงรายจะทำเพียงร้อยละ 50.7 (P < .023)

2. กลุ่มที่เกิดที่อีสานเลือกข้อเลือกตอบว่าเมื่ออายุครบบวชจะให้ผู้ชายในครอบครัวเข้าบวชเป็นประจำ ในอัตราร้อยละ 68.0 ในขณะที่กลุ่มผู้ที่เกิดในจังหวัดเชียงรายเลือกข้อเลือกจะให้เข้าบวชเป็นประจำ ร้อยละ 41.8 ซึ่งความแตกต่างนี้มีนัยสำคัญที่ ระดับ P < .003.

3. กลุ่มที่เกิดที่อีสานเลือกข้อเลือกตอบพิธีงานศพยังจัดตามประเพณีของอีสานเป็นประจำ ในอัตราร้อยละ 85.0 ในขณะที่กลุ่มผู้ที่เกิดในจังหวัดเชียงรายเลือกข้อเลือกพิธีงานศพยังจัดตามประเพณีของอีสานเป็นประจำ ร้อยละ 68.7 ซึ่งความแตกต่างนี้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ P < .042.

4. กลุ่มที่เกิดที่อีสานเลือกข้อเลือกตอบว่าพิธีกรรมที่ปฏิบัติอยู่ได้ทำตามประเพณีเดิมเป็นประจำ ในอัตราร้อยละ 72.1 ในขณะที่กลุ่มผู้ที่เกิดในจังหวัดเชียงรายตอบว่าพิธีกรรมที่ปฏิบัติอยู่ได้ทำตามประเพณีเดิมเป็นประจำ ร้อยละ 55.2 ซึ่งความแตกต่างนี้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ P < .005

5. กลุ่มที่เกิดที่อีสานเลือกข้อเลือกตอบว่าเป็นประจำ ต่อข้อกระทงที่ว่าท่านได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจากพ่อแม่ในอัตราร้อยละ 89.8 ในขณะที่กลุ่มผู้ที่เกิดในจังหวัดเชียงรายตอบว่าเป็นประจำ ในอัตราร้อยละ 76.1 ซึ่งความแตกต่างนี้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ $P < .003$

6. กลุ่มที่เกิดที่อีสานเลือกข้อเลือกตอบว่าเป็นประจำ ต่อข้อกระทงที่ว่าท่านได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจากปู่ย่าตายายในอัตราร้อยละ 85.7 ในขณะที่กลุ่มผู้ที่เกิดในจังหวัดเชียงรายตอบว่าเป็นประจำ ในอัตราร้อยละ 77.6 ซึ่งความแตกต่างนี้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ $P < .006$

7. กลุ่มที่เกิดที่อีสานเลือกข้อเลือกตอบว่าเป็นประจำ ต่อข้อกระทงที่ว่าท่านได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจากผู้อาวุโสในอัตราร้อยละ 75.5 ในขณะที่กลุ่มผู้ที่เกิดในจังหวัดเชียงรายตอบว่าเป็นประจำ ในอัตราร้อยละ 64.2 แต่ความแตกต่างนี้ยังไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

8. กลุ่มที่เกิดที่อีสานเลือกข้อเลือกตอบว่าเป็นประจำ ต่อข้อกระทงที่ว่าท่านได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจากวัดในอัตราร้อยละ 76.2 ในขณะที่กลุ่มผู้ที่เกิดในจังหวัดเชียงรายตอบว่าเป็นประจำ ในอัตราร้อยละ 61.2 ซึ่งความแตกต่างนี้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ $P < .036$

9. กลุ่มที่เกิดที่อีสานเลือกข้อเลือกตอบว่าเป็นประจำ ต่อข้อกระทงที่ว่าท่านได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจากโรงเรียนในอัตราร้อยละ 51.0 ในขณะที่กลุ่มผู้ที่เกิดในจังหวัดเชียงรายตอบว่าเป็นประจำ ในอัตราร้อยละ 64.2 ซึ่งน้อยกว่าอย่างไรก็ตามความแตกต่างนี้ยังไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ประเด็นอื่นๆ นอกเหนือจากนี้ไม่มีความแตกต่างกันมากนักและไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ